

4:1985

verreikend

erica

verrijkend

SCHOEBEN ROGER
DORPSSTRAAT 62

3745 EIGENBILZEN

Verantwoordelijke uitgever: Jef Leijssen, Bemvaartstraat 36, 3583 Overpelt.

erika

Tijdschrift voor
NATUURBESCHERMINGSEDUCATIE,
13de jaargang, nummer 4,
december 1985 van:
WERKGROEP LIMBURGSE NATUURGID-
SEN.

Lid van Natuurbeschermingsactie
Limburg en het Nationaal Ver-
bond voor Natuurbescherming.

Verschijsdata:

21/3, 21/6, 21/9, 21/12.

Tussennummers: mei en augustus

Copijdata:

15/2, 15/5, 15/8, 15/11.

Redactie:

Theo Dreesen, Sil Janssen,
Cécile Ulenaers, Annemie Ver-
heyden, Mimi Mondelaers.

Verantwoordelijke uitgever,
samenstelling en productie:

Jef Leijssen, Bemvaartstraat
36, 3583 Overpelt. 011/64.36.16.

Druk en bundeling:

Familie Vanhoutte, Genk.

Verzending:

Cécile Ulenaers, Steenweg Linde
66, 3570 Linde-Peer. 011/735279

Abonnementen:

250 frank storten op nummer:
235-0010248-75.

Aan dit nummer werkten mee op
eigen verantwoordelijkheid
voor hun artikel:

Liliane Dedroog, Annemie Ver-
heyden, Cécile Ulenaers, Lan-
dewald Janssen, Natuurcentrum
Rekem, Juul Slembrouck, Irma
Schöpping, Dr. Jansen en Georg
Nijs, Jef Leijssen, Rik Dedap-
per, Marijke Vanhoutte, Mimi
Mondelaers, Dan Jacob,
Edgard Stevens.

Jaargang 1985 wordt opgedragen
aan LODE VANHOUTTE als posthu-
me hulde en dank voor zijn werk-
ten bate van Erica.

editoriaal

Het is weer zover, '85 zit er praktisch op.
Een jaar gekenmerkt door goede en minder goede
dingen. Een strenge winter, een natte lente
en zomer, uiteindelijk gevolgd door een mooi
najaar. Twee succesvolle vredesbetogingen en
een plotse plaatsing der kernraketten. Eén
lichtpuntje naar het jaareinde, de ontmoeting
tussen de leiders der 2 wereldmachten. Spijtig
echter zonder tastbare resultaten, doch hoop
doet leven en '86 is in het verschiet.

De boodschap luidt: rustig, stapje voor stapje
verder werken aan een mentaliteitsverandering,
door zelf voor te leven en anderen trachten te
overtuigen. Het jaar eindigt voor onze groep
met een positieve noot. Limburg werd weer een
70-tal gidsen rijker. Graag doe ik langs deze
weg een oproep om deze enthousiaste nieuwe
natuurgidsen goed op te vangen in de plaatsse-
lijke werkgroepen. Op de meeste plaatsen is er
immers echt behoefte aan nieuwe mensen en nieu-
we inzet. Een goede gelegenheid om contact met
elkaar te krijgen is zeker onze jaarvergade-
ring, die doorgaat te Tongeren op 12 april '86.
Het is echt een gelegenheid om in een gezelli-
ge sfeer te praten over wel en wee in onze
werking, om ervaringen uit te wisselen en iets
van mekaar te leren. Meer informatie hierover
in volgende Erica.

Tot slot wens ik je namens heel onze bestuurs-
groep een heilvol '86. Roger Schoebben.

inhoud

2. Editoriaal, inhoud.
3. Voorstel vormingsactiviteiten, Agenda.
4. Wandelprogramma, Dag lieve mensen.
5. Gedicht.
6. Bij een verjaardag.
10. Piek zei de riek.
11. Verboden vruchten (4).
13. Robinia Pseudoacacia.
17. Landschapselementen (4).
20. De zachte stem.
21. Biologisch Tuinieren, besluiten.
23. Verslag, wandeling in het Hertogenwald.
25. Vredeseilanden.
26. Nationale Boomgaarden Stichting
27. Dagboek.
29. Jongerenhoekje.
31. Maasuitwaerden. (3).
36. Het allerlaatste woord.
37. Uitgaven in eigen beheer.
37. Kruisende natuurwoorden.

vormingsactiviteiten

- 26 januari : HOGE VENEN.
Daguitstap met eigen vervoer waarbij een heel ander deel van de Hoge Venen, namelijk 'Schwarzes Venn' aan de beurt komt.
Samenkomst: Afrit Herderen 8.30 uur. Leiding: Eigen gidsen.
- 23 februari: Daguitstap met eigen vervoer naar vogelrijke gebieden.
Samenkomst: Hasselt, Kanaalkom: 7.30 uur. Leiding: Theo Dreesen.
- 28 februari: UILENTOCHT.
Vrijdag-avond-uitstap rond Bilzen.
Samenkomst: Stadsplein Bilzen: 20.30 uur. Leiding: Valentijn Wijnen
- 12 april Jaarvergadering te Tongeren.
~~17 april~~ Geologische daguitstap naar de Ardennen.
- 01 juni Contactdag met de Nederlandse Natuurgidsen.
08 juni Spinnenwandeling.
06 juli Daguitstap met de fiets in het zuiden van Limburg.
03 augustus: Daguitstap met de fiets in het westen van Limburg.
14-21 sept : Nationale natuurbeschermingsweek.
05 oktober : 3de CVN-dag in Brabant.

Samenstelling: Liliane Dedroog, Rijksweg 197, 3680 Maasmechelen. 011/76.15.48.

agenda

- 05 januari : Daguitstap met de bus naar de Vallei van de Swalm.
19 januari : Namiddaguitstap voor vogelstudie aan de Maas en haar grindgaten.
25 januari : Diareeks: Natuurgebieden in Griekenland.
26 januari : Beheerswerken in het Stamprooierbroek.
02 februari: Daguitstap met de bus naar Zeeland.
08 februari: Avonduitstap: Uilenzoektocht in het Neerbroek.
16 februari: Avondactiviteit met het timmeren van nestkasten.
22 februari: Diareeks: Textel, een vogelparadijs.
23 februari: Beheerswerken in het Stamprooierbroek.
09 maart : Voormiddagwandeling in het Stamprooierbroek.
16 maart : Beheerswerken in het Stamprooierbroek.
22 maart : Bomenmarkt in de stad.
Inlichtingen: René Moors: 011/47.22.74.
09 februari: Daguitstap met de bus naar Flevoland.
Inlichtingen: Richard Baeten: 011/81.49.21.
17 januari : Greenpeace-België stelt zich voor.
Inlichtingen: Julien Smets: 011/21.13.31.

wij wandelen met

- 22 december: Tessenderlo: Winterwandeling.
Samenkomst: 14.00 uur aan het Bosmuseum Gerhagen, Tessenderlo.
Gidsen: Werkgroep Ecologie Tessenderlo.
- 05 januari : Lommel-Kolonie: Vloeiweiden.
Samenkomst: 14.00 uur, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie.
Gidsen: Noord-Limburgse Natuurgidsen. Laarzen, geen honden.
- 12 januari : Gutshoven, Tumulus, Molenbeek.
Samenkomst: 14.00 uur aan de kerk van Gutshoven, Heers.
Gidsen: Anita Nagels, Yvonne Piquet en Leefmilieu Borgloon, Aulenteer
- 19 januari : Riksingem, Winterwandeling.
Samenkomst: 13.30 uur, Grote Markt;
14.00 uur, Café: De Metser, Bilzersteenweg, Tongeren.
Gidsen: Leefmilieu Tongeren.
- 05 februari: Busuitstap naar Zeeland.
Samenkomst: 5.30 uur, Bilzen Markt; 6.00 uur Station St.Truiden.
Gidsen: Jan Gabriëls, Aulenteer en Wielewaal Zuid-Limburg.
- 16 februari: Widooie, Het dal van de Molenbeek.
Samenkomst: 14.00 uur, Kerk van Widooie, Tongeren.
Gidsen: Leefmilieu Tongeren.
- 02 maart : Rijkel, Kasteel, dorp en akkerland.
Samenkomst aan het kasteel te Rijkel, Borgloon.
Gidsen: Willem Driessen en Aulenteer.
- Samenstelling: Annemie Verheyden, Naamse Steenweg 245, St.Truiden. 011/68.40.60.

dag lieve mensen

6 oktober leeft als een stralende dag in mijn herinnering! In een sfeer van verwachting en gezellige drukte werd er van in de vroege morgen heel wat klaargezet voor de ontvangst van enkele honderden gasten op de tweede landelijke CVN-dag. Even later streken natuurgidsen uit heel Vlaanderen neer op de weide naast de sportzaal van Malpertuus. Na een warme welkomstdrank vertrokken ze voor een wandeling in Bokrijk, de Maten, de Borggraaf en Kinderboerderij. In de namiddag was de weide één zonnig terras, met uitzicht op allerlei standen, volksspelen, enz...en niet te vergeten de barbecue en de keuken, want uit die richting beloofden allerlei geuren lekkers allerhande. Er werd gesmuld naar de beste Vlaamse traditie, alhoewel slechts weinigen de vlegel hanteerden bij de oude ambachten...Toen bij valavond het zanggroepje de sfeer van verbroedering nog versterkte, was het echt een karwei om naar huis te gaan...Dank aan allen die zich voor deze dag hebben ingezet, bij de maandenlange planning vooraf...of bij het praktisch werk van die dag. 't Was gewoon heerlijk.

Guido Van Steenberghe deed die dag ook een bijzondere mededeling. Het CVN kende aan Pater Landewald Janssen het erediploma van natuurgids toe! Een uniek gebaar dat we van harte toejuichen. Pater Landewald was al 'natuurgids' in de superlatief vooraleer die cursus was bedacht. Hij begeleidde al groepen en probeerde zijn kennis aan de jongeren door te geven, lang voor dat onze Werkgroep bestond. Voor dat pionierswerk in de milieu-educatie in de echte betekenis van het woord, hebben wij een enorme waardering. Op talrijke mossen- of zwammenexcursies mochten wij ervaren dat de Pater ons, natuurgidsen, een warm hart toe-

draagt. Proficiat Pater, en dank voor het mooie gedicht dat Uw antwoord was op dit ere-diploma. Het is een eer voor ons, natuurgidsen, dat U die titel met ons wil dragen!

Binnenkort neem je zeker een nieuwe agenda ter hand, noteer alvast enkele bijzondere data. Vooreerst die van de vormingsactiviteiten die naar best vermoegen werden samengesteld. Dan nog de volgende:

08 februari 14.00 uur: Start van de nieuwe cursus natuurgids te Hasselt in het Cultureel Centrum. De volgende lessen gaan steeds door op zaterdag voormiddag van 9 tot 12 uur.

12 april te Tongeren: Jaarvergadering. Dit is een poging om de vervelende gevolgen van het winterweer te vermijden. Hopelijk zijn er dan ook meer deelnemers. Détails volgen in Erica 1/1986.

Misschien heb je zelf ook al een heleboel wandelingen gepland voor 1986? Of geeft het volgende strookje het idee om mee te werken aan ons wandelprogramma van 1986. Annemie verwacht zo vlug mogelijk je opgave op hogerge-noemd adres.

Naam, adres en telefoonnummer van de natuurgidsen die meewerken aan de wandeling
Naam en omschrijving van het wandelgebied. Weekdag en datum van inrichting.
Adres en uur van samenkomst.

Je vindt in dit nummer geen stortingsbulletin zoals gewoonlijk. Dat zal pas worden aangeboden in nummer 1/1986.

Samenstelling: Cécile Ulenaers, Steenweg Linde 66, 3570 Linde-Peer. 011/73.52.79

Aan onze Vlaamse natuurgidsen.

DOOR SCHEMER VAN DAGEN.

*Velen speuren gebukt
met huiver voor plukken
vullen ogen
met licht op het zijn
onthullen gebogen
voor duizenden
verscholen geheim
doch deemoedig schromen
bezinkt in dromen
van einder die wenkt
vlaanderen mengt
weemoedig
zijn vragen
zijn blikken naar vroeger
het oude
met hoop op behouden
nieuw heil voor zijn gouwen
geloof schept geluid
zij droegen
zij dragen
door schemer van dagen
verwachtingen uit.*

LANDEWALD JANSSEN O.F.M.

Heusden 10 november 1985.

natuur en studie

NATUURSTUDIEWEEKEND EN HASPENGOUW.

Het heuvelachtige Haspengouwse landschap is overwegend een cultuurlandschap, maar herbergt nog nagenoeg onbekende natuurlijke biotopen: kasteelparken, helingsbosjes, natte valleigronden en holle wegen. De holle wegen zijn erg typisch voor de streek. Hun ontstaan gaat terug van de Romeinse bezetting (voormalige heerbanen) tot de industrialisatie in de 19de eeuw (verlaten spoorwegtracé's). Daar komen een aantal zeldzame vogelsoorten voor waaronder: Grauwe Klauwier, Braamsluiper en Sprinkhaanrietzanger. De flora biedt een typisch voorjaarsaspect en een rijke zomerbloei. De kasteelbossen met hun majestueuze bomen, herbergen dan weer echte bosvogels. In het voorjaar is de bloei van duizende Anemonen, Narcissen en Sleutelbloemen een ware lust voor het oog.

Om U de kans te bieden samen met andere natuurliefhebbers en onder deskundige leiding de natuur in Haspengouw te ontdekken, richt het Provinciaal Natuurcentrum een natuurstudieweekend in tijdens het Pinsterverlof van vrijdag 16 mei (eventueel zaterdagmorgen) tot maandagavond 19 mei 1986. Tijdens dit weekend zal vooral aandacht worden besteed aan de fauna en flora van holle wegen (waaronder een stukje Romeinse weg) en van een kasteelbos (het Manshovenbos te Heks dat normaal niet voor publiek toegankelijk is). Ook de algemeen landschappelijke aspecten van Haspengouw zullen ruime aandacht krijgen.

Deze activiteiten staan onder de leiding van wetenschappelijke medewerkers van het Provinciaal Natuurcentrum. Het Natuurcentrum voorziet alle benodigdheden om U een leerrijk week-end aan te bieden: veldstudie-materialen, documentatie, fiets, enz... Om aan dit natuurweekend deel te nemen hoeft U geen specialist te zijn, een levendige belangstelling voor de natuur is echter een vereiste.

Standplaats is het schilderachtige kasteel van Hoepertingen tussen Borgloon en St. Truiden, Kasteelstraat 10, Borgloon 3855, waar U vol pension krijgt met overnachting in kamers van 2 personen en waar voor de gelegenheid een veldlabo wordt ingericht. Het maximum aantal deelnemers is 15, de minimum leeftijd 16. Voor personen uit de streek zelf is deelname zonder overnachting mogelijk.

Prijzen: 3 overnachtingen met vol pension: 2.800 frank.

2 overnachtingen met vol pension: 2.600 frank.

enkel maaltijden: 2300 frank.

Inlichtingen: Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Lanaken, Rekem
telefoon: 011/71.44.44.

bij een verjaardag

NATUUR- EN STEDESCHOON ANTWERPEN, 75 JAAR.

De wurggreep van het alleenzalmakend Westers economisch systeem.

De Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedeschoon is in Vlaanderen de oudste vereniging voor Natuurbehoud. In 1910 kwam zij van de grond met als aanleiding het behoud van de Kalmthoutse Heide. Omstreeks dezelfde tijd, verscheen in Nederland 'Natuurmonumenten' met als inzet het behoud van het Naarder Meer.

De aktie, die toen werd gevoerd, was er vooral een om esthetische redenen. Want schilders en kunstenaars vonden de heide toch zo 'mooi'. Eerder, in 1853, gaf datzelfde gevoel al aanleiding tot het integraal beschermen van delen van het 'Forêt de Fontainebleau'. Ook dit laatste project kwam door toedoen van schilders en kunstenaars tot stand.

Wat moeten wij die aanvankelijke natuur-'beschermers' toch benijden! Die konden zich deweelde veroorloven iets moois om het moois te beschermen, althans iets wat door kunstenaars als mooi werd ervaren. Dat gold zowel voor de 'schoonheid der natuur' als voor het 'stedeschoon'. Inderdaad, in het (groot) raam van het toenmalige 'leefmilieu' kon men er een esthetisch facet uitlichten en daarvoor vereniging oprichten: een wild stuk 'natuur' - want de heide stelde men toen met de natuur gelijk - en mooie gebouwen in stad en dorp.

Het decor, waarin zich dit scenario afspeelde, was toen iets dat niet kapot kon: het groene land was er altijd geweest, er waren geen echte (zware) bezorgdheden. Maar in dat voor ons onwaarschijnlijk groene decor, waren er toch nog dingen die nog mooier waren en dus liefst moesten worden beschermd.

Jongens, heb toch wat eerbied voor de natuur!

Wel had Jean Massart al aan de bel getrokken en in België een bezwerende vinger opgestoken, het voorbeeld van 'het Leuvenumsche Bosch' en de oerwouden van Tjibodas op Java als voorbeeld aangehaald, en met bewonderenswaardige juistheid het eenmalige van het natuurlijke landschap aangewezen, maar evenzeer en niet in mindere mate het éénmalige van de gewone boerenlandschappen op de gevoelige plaat vastgelegd. Hij deed dat met een kenners oog dat niet moet onderdoen voor dat van de besten onder onze huidige ekologen.

Het is niet mogelijk in dit korte bestek de geschiedenis van de jubilerende vereniging te schetsen, noch het wel en vooral het wee van de natuur en het leefmilieu in deze periode te resumeren.

Eén ding is zeker: ongeacht de oorlogen en enkele 'ups' en 'downs' van de economie, zijn wij in die periode niet opgehouden talrijker te worden, rijker, in-

dustriëler, groter, productiever, slimmer en wetenschappelijker. Wij kennen nu electronenschillen en zien zonder tijdsverschil tijdens sportgebeurtenissen aan de achterkant van de wereldbol wereldrekords sneuvelen. Wij hebben CAO's en bedrijfsvacantie, wij hebben muziek en bewegende beelden ingeblikt en wij berekenen in een fractie van één seconde, wat vroeger maanden cijferwerk zou hebben gevergd. Onze winkels puilen uit van etenswaar, wij hebben de maan in ons bereik en hebben zelfs middelen om te zien wat er in het heelal op meer dan tien miljard lichtjaren afstand toen gebeurde. Luchthartig vernielen wij onze polders en planten er vuile industrieën in.

Toch groeien de zorgen om de verschijnselen, die deze grenzeloze groei onafscheidelijk begeleiden en terzelfdertijd bedreigen. De inzet van heel het arsenaal van technologische, sociale, syndicale, wettelijke, bestuurlijke, industriële en financiële middelen helpen nauwelijks (of helemaal niet) om de legers werkelozen wezenlijk te doen verminderen. Wij vernielen reusachtige voedseloverschotten en discussiëren over de graanprijs, terwijl tientallen miljoenen mensen onafwendbaar de hongerdood sterven. Want nogmaals: heel het arsenaal van internationale hulpmiddelen en bedeltochten, die tot een miljard gulden opbrengen, verdagen het massale mensensterven met geen seconde.

Wij blazen miljoenen tonnen giftige gassen in delucht, wij gooien miljoenen tonnen giftig en ander afval in het water, op het land en in de zee, onze steden worden onleefbaar en onbewoonbaar en lopen leeg en alleen al rond Antwerpen staan honderden riante villa's leeg en te koop. De Middellandse en Baltische Zee benaderen de grenswaarde van onomkeerbare vergiftiging en de Duitse vissers moeten de helft van de gevangen Noordzeevis wegens ziekelijke misvormingen weggooien. Onze eeuwenoude wouden sterven aan een razend snel tempo af en door het doorbreken van de draagkracht van de natuur, gaat de onomkeerbare woestijn in de wereld met ca 3 km² per dag vooruit.

Alle landen lopen gebukt onder een nooit meer af te lossen schuldenberg. En niettemin hollen wij aan een steeds groeiende versnelling door, een versnelling die nu al, dankzij 'chips' en de technologie, de menselijke maat ver heeft overschreden. Wij naderen snel het ogenblik, waarop het redden van het vege lijf de enige leiddraad wordt van het bestel. Het wordt een fors drukken op rem.

"De milieuministers van de staten die deelnemen aan de Economische Topconferenties van de Westelijke industrielanden (Canada, Duitse Bonderepubliek, Japan, Italië, Verenigd Koninkrijk, USA, Frankrijk, waren niet aanwezig) en een vertegenwoordiger van de EEG hebben op 17 december 84 vergaderd in Londen. Daarbij is afgesproken dat industriestaten meer moeten samenwerken om de wereldwijde milieuproblemen op te lossen. Daarvoor is het niet nodig om nieuwe internationale instellingen in het leven te roepen, de bestaande organisaties moeten duidelijke prioriteiten stellen en over doelmatige middelen beschikken om genomen beslissingen ook door te voeren... (Nieuwsbrief Natuur 85-1, p. 1 van de Raad van Europa).

"...De Nationale vergadering van Frankrijk heeft op 11 december 84 een wetontwerp aangenomen, waarbij de sancties, voorzien in de wet van 17 juni 76 op "Aangewezen installaties" voor de milieubescherming, worden gewijzigd en verzaamd. Onder "aangewezen installaties" in de wet van 76 wordt verstaan alle soorten handelingen, verricht door privé-personen of publieke instellingen die risico's kunnen opleveren voor het milieu, de gezondheid of de openbare hygiëne. In de wet worden de straffen en de preventieve maatregelen verzaamd... (Ibid. p. 3.).

"...De Deutscher Naturschutzring" (DNR) heeft een oproep gedaan om de zware schade te voorkomen die aangericht wordt aan bomen, struiken en dieren en aan de bodem en het water door het storten van zout. Ieder jaar sterven 90 % van de bomen langs de wegen. Daarom vraagt de DNR dat het gebruik van zout op pleinen, aflopende wegen en voetpaden wordt verboden... (Ibid. p.3)

"...Bij ministeriële beslissing zijn kusten, oevers, rivieren, stromen, waterlopen, bergen, gletsjers, parken, bosreservaten en bossen in Italië van "aanzienlijk openbaar nut" verklaard. Volgens de beschikking die onmiddellijk in werking is getreden, moet voor iedere constructie binnen een afstand van 300 meter van de zee, 15 meter van de rivieren, of in parken, reservaten en bossen op een hoogte boven de 1800 meter, vooraf vergunning worden verleend. Bestaande bouwsels waarvoor geen vergunning is verleend, kunnen worden afgebroken... Op de bouw van dergelijke constructies kunnen ook zware boeten worden gelegd... (Ibid. p. 3).

"...De FAO is een internationale campagne gestart voor het behoud van de bossen, in de overtuiging dat dit een van de ernstigste problemen vormt voor het milieu en dat onze samenleving zich niet kan veroorloven nog meer schade toe te brengen en het wereldbosbestand nog verder terug te dringen. Jaarlijks verdwijnen 11 miljoen hectare tropisch oerwoud... (Nieuwsbrief Natuur 85-2, p.1).

"...Een internationale aktiekonferentie tegen het afsterven van de bossen en de luchtvervuiling werd in Straatsburg gehouden van 7/9 juni...

"...Een internationale week over zure regen werd van 15/21 april georganiseerd in alle getroffen landen. Met talrijke acties wil men aandacht vragen voor dit internationaal probleem, dat voortdurend erger wordt.

"...Wij kunnen de zee niet veranderen in een vuilnisbelt en tegelijkertijd verwachten dat zij een leefmilieu blijft voor fauna en flora en een bron van inkomsten voor miljoenen mensen. Aldus de conclusie van een rapport over de vervuiling van de zee en de visserij, dat tijdens de jongste zitting eind januari 85, van de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa is aangenomen (Ibid. p. 1.).

"...De situatie in Liechtenstein wordt steeds ernstiger. Eén derde van de bossen is aangetast. Alleen al de coniferen zijn voor 46 % ziek. Het Liechtensteinse bosbestand heeft een overwegend beschermende functie en de toekomst van het land hangt in belangrijke mate af van de bossen. Sinds 1 januari is er een snelheidsbeperking tot 80 km per uur buiten de bebouwde kom en tot 50 km per uur daarbinnen... (Ibid. p. 2.).

En dit is maar een losse greep uit de alarmkreten van de Raad van Europa... En die is niet zo maar een of ander clubje van alternatievelingen en alarmisten. Kijk eens: zitten daar geen problemen bij, die door de groothedswaanzin bestuurde en "watergebonden chemische industriële groepen Antwerpen" op het lijf is geschreven? En wat doen de Vlaamse en Belgische ministers? Der langen Rede kurzer Sinn: toch niets meer dan "pappen en nathouden" of...? En goed te weten: Doen wij er niet onmiddellijk iets fundamenteels aan, dan gaan wij met vliegende economische waan naar de haaien.

Daar zit nu het grote verschil tussen de tijd van de stichting van de eerbiedwaardige vereniging van Natuur- en Stedschoon en die van nu, wanneer zelfs kleine wijkcomitee's met vertwijfeling vechten voor het behoud van hun leefmilieu en geborgenheid.

En dan nog wat: Natuurmonumenten is uitgegroeid tot een vereniging met bezit van reservaten en hele landschappen. Dat heeft Natuur en Stedschoon niet bereikt. Anderzijds heeft de biologische leegruiming van het landschap in veel grotere mate toegeslagen in Nederland dan in Vlaanderen. Maar daar is de macht van de een of de onmacht van de andere niet af te lezen.

Wel staan wij voor een uitermate ernstige situatie, die de totale inzet van velen vraagt en waarin niet de minste ruimte overblijft voor het sluiten van compromissen. De alarmkreten moeten tot de juiste personen worden gericht en niet meer tot de jongens en de meisjes van de natuurwerkgroepen. Wij huiveren

erbij, dat wij met zijn allen, bedje gespreid en met een onvoorstelbare overvloed, aankijken tegen het laatste stadium van de milieu-aantasting, die, zoals al gezegd, rechtstreeks leidt tot het redden van het vege lijf. Ik wil daarmee zeggen, wat Pieter Schroevers in 1971 al schreef:

"De slogan "Natuurbehoud is zelfbehoud", in het jaar 1970 gehanteerd door de natuurbeschermingsinstanties, heeft in dit verband een diepe zin. De snelheid waarmee een natuurlijk systeem kan

worden afgebroken, is een veelvoud van de snelheid waarmee het is tot stand gekomen. Als vandaag de Havik verdwijnt, zijn wij morgen aan de beurt. Of wij ons best doen voor de Havik of voor de mens is alleen een kwestie van luttele jaren.

Waarom zouden wij het vandaag niet proberen? Het ombuigingsproces is toch al moeilijk genoeg. Wij moeten er heus niet op rekenen dat wij dit in enkele jaren voor elkaar zullen hebben. En toch zullen wij moeten proberen. Een maatschappij die zich baseert op "haalbaarheid" in plaats van "verantwoordelijkheid", waarin op beschamende wijze roofbouw wordt beschouwd als een fatsoenlijke daad, waarin wij weigeren te erkennen dat ieder lichtknopje wat wij omdraaien waarden aantast, waar onze kinderen het mee moeten doen, is een maatschappij die verdwijnen moet, zo snel mogelijk. Dat moeten wij zelf doen. Anders gebeurt het langs een andere weg. Het is maar wat wij liever willen.

Veertien jaar geleden geschreven...Er was toen nog geen algemeen sterven van onze bossen...Ik herschrijf Schroevers:

"Als vandaag de bossen verdwijnen, zijn wij morgen aan de beurt. Of wij ons best doen voor de bossen...of voor de mens...is alleen een kwestie van luttele jaren.

Het is daarom dat ik mij veroorloofd heb deze overwegingen neer te schrijven bij een 75ste verjaardag, deze van Natuur en Stedschoon.

Juul Slembrouck, Deurne.

piek zei de riek

krasse uitspraken waaraan niet voorbij kan worden gegaan.

DE KERNOORLOG IS ALLANG BEGONNEN IN DE STILLE OCEAAN.

Het kan best hoor, dat ikzelf al te veel straling heb opgelopen. Je loopt waarschijnlijk meer risico's dan goed voor je is. Aan de andere kant, wat denk je van de mensen die er in de buurt wonen? Naar wie niet wordt geluisterd, die gewoon terzijde worden geschoven, waar kinderen worden geboren waarop de ziektes overgaan? We hebben de bewijzen gezien. In Rongelap staat een bord op het strand: WE LOVED THE FUTURE OF OUR CHILDREN. Het staat er dan wel in de verleden tijd. Alsof ze al weg waren.

Aldus Martin Gotjé, eerste stuurman van de opgeblazen Rainbow Warrior in een interview met Maurits Schmidt in de Volkskrant van zaterdag, 12 oktober 85.

Inzending: Irma Schöpping, Genk.

Wij kunnen helpen daar iets aan te doen door lid te worden van Greenpeace door storting van 400 frank op reknr: 001-1380706-84, Cominestraat 41, 1040 Brussel. Nu een abonnement nemen is goed, aan een vriend(in) cadeau doen is ook goed.

verboden vruchten

DEEL VIER EN SLOT.

Een andere plantenfamilie, die in onze streken niet veel soorten telt, maar toch enkele giftige vertegenwoordigers heeft, is de Kamperfoelifamilie (Caprifoliaceae). Over geheel de aarde verspreid, telt ze ongeveer 400 soorten.

De planten zijn meestal houtachtig en winden zich dikwijls rond steunplanten. De bladeren staan meestal tegenover elkaar. De bloemen zijn tweeslachtig. Dat wil zeggen dat de meeldraden (mannelijk) en de stamper (vrouwelijk) zich in één en dezelfde bloem bevinden. De vrucht is een bes of een steenvrucht.

Ter verduidelijking:

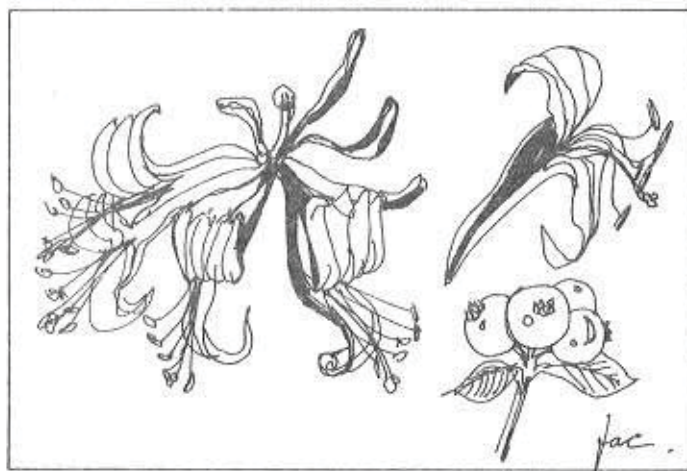
Een BES is een vlezige plant met meestal meerdere zaden die zonder steenschaal in het vruchtvlees liggen. Voorbeelden zijn: Tomaat, Druif, Appel, Peer, e.a.
Een STEENVRUCHT is een vlezige vrucht met meestal één zaad, voorzien van een steenschaal. Voorbeelden zijn: Perzik, Kers, Pruim, Cocosnoot, Koffie (2 zaden), Vlier (3 zaden), Hulst (4 zaden), e.a.

Tot daar enkele kenmerken van de Kamperfoelifamilie. We overlopen nu enkele in deze streken gekende soorten van deze familie.

WILDE KAMPERFOELIE (*Lonicera periclymenum*). *Lonicera* wijst naar de plantenkundige Lonitzer; *periclymenum* betekent: klimplant. De Wilde Kamperfoelie is een liaan. Dat wil zeggen: een houtige plant die zich door bomen en heesters slingert en dus andere planten gebruikt als hulpmiddel om het licht te bereiken. Hij kan zich zo stug rond een plant winden, dat hij er als het ware mee vergroeit, zijn steun vormt of hem zelfs wurgt. Men krijgt bij voorbeeld spiraalvormige wandelstokken uit de Zwarte Els.

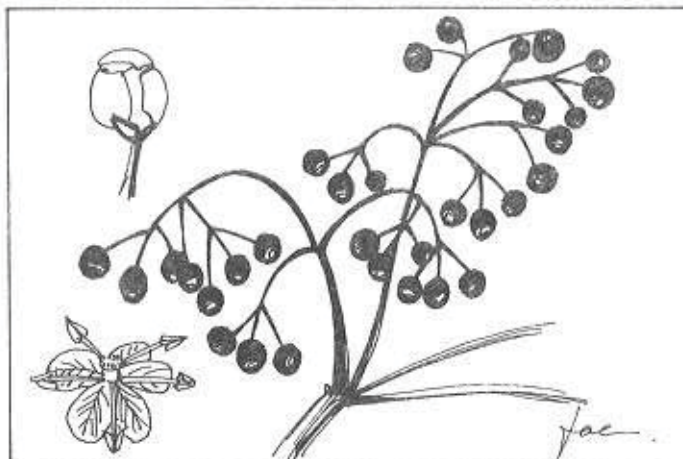
De plant bloeit in augustus en juli. Overdag geuren de bloemen nauwelijks, maar zodra de avond valt produceren ze een sterke, aangename, ja zelfs bedwelmende geur. Zelfs de parfumindustrie vaart daar wel mee. Vermits de bloemen een lange, vergroeide kroonbuis bezitten, is de honig slechts bereikbaar voor insecten met een lange roltong, zoals bij voorbeeld de nachtvlinders uit de familie van de Pijlstaarten.

De bessen veroorzaken braken, diarree, onregelmatige pols, ademhalingsstoornissen. Dit alles ten gevolge van de toxische glycosiden die ze bevatten.

GEWONE VLIER (*Sambucas nigra*). De Latijnse naam betekent: Zwarte Vlier wat terugslaat op de blauw-zwarte steenvruchten. Er bestaan vele variëteiten van, die omwille van hun speciale bladeren gekweekt worden. Denken wij onder andere aan de Peterselievlier, e.a.

De groene delen van de plant, de bladeren en de onrijpe vruchten bevatten evenals de Kamperfoelie het giftige glycese. In grote hoeveelheden gegeten, veroorzaken de bessen braken, maag- en darmstoornissen. Gekookt zijn ze echter totaal ongevaarlijk. Ze worden dan ook veelvuldig gebruikt voor het maken van jam en siroop.

SNEEUWBAL (*Symphoricarpos albus*). *Symphoricarpos* betekent: met dicht bijeen staande vruchten; *albus* betekent: wit. De bessen hebben een witte kleur en zijn gevuld met een luchtig weefsel. Wij amuseerden ons als kind om deze vruchten door de druk van duim en wijsvinger te doen 'ontploffen'. Knetters noemden we ze.

De bessen bevatten saponine en veroorzaken irritatie van de huid, de slijmvliezen, de mondholte, maag- en darmkanaal, evenals darmstoornissen.

GELDERSE ROOS (*Viburnum opulus*). Het woord *viburnum* zou in verband staan met 'buigzaam'. *Opulus* betekent letterlijk: zoals de bladeren van de Aak. Karakteristiek zijn de vormen van de bladeren (drie- tot vijflobbig, getand, met beklierde steel) en de bloemen. Ze verschijnen in mei tot juni en vormen grote, platte tuilen. De buitenste bloempjes zijn steriel. Ze bevatten geen stamper, noch meeldraden en kunnen dus niet voor vruchten zorgen. Ze zijn groot en helder wit. Hun functie is het aanlokken van insecten. De binnenste fertiele bloemen zijn tweeslachtig, klein van vorm met geelwitte kroonbladen.

Zowel de vruchten als de schors zijn giftig. Zelfs devogels laten de rode steenvruchten met rust, zodat ze nog tot ver in de winter de struiken sieren.

Dr. Janssen en George Nijs, Testelt.
Tekeningen: Dan Jacob, Spalbeek.

boomvriend v/d mens

een symbool van organische scheppingskracht

Het gedrag van de Robinia in onze streken.

Storingen in het evenwicht van een vegetatie, teweeggebracht door het introduceren van uitheemse soorten, zijn in de plantenecologie erg goed bekend. Bij ons is de Bospest (*Prunus serotina*) een bekend voorbeeld, hoewel in tegenstelling met Nederland dit bij ons niet blijkt door te dringen bij een groot aantal aanplantingsdiensten en zelfs door sommige afdelingen van Waters en Bossen, want men plant er nog altijd meer en meer aan.

Ook van de Robinia (*Robinia pseudoacacia*) is het bekend, dat hij als exoot storend werkt, d.w.z. sterke neiging heeft tot verwilderen, koloniseren en vervolgens overheersen. Bij ons komt die neiging tot alleenheerschappij vooral tot uiting op spoorwegtaluds en in sommige parken. In parken waar hij als solitair aangeplant werd, kan men de zeer kenmerkende eigenschappen van zijn habitus ronduit bewonderen: fijn loof, prachtige bloei, karakteristieke kroonvorm en vooral de heel speciaal ruwe schors. Waar hij evenwel in bosverband (dus ook in boombestanden) in parken is aangeplant of is verwilderd, loopt de zaak meestal uit de hand.

WENDELBERGER (1955) schrijft over het Burgenland (de laatste uitlopers van de Alpen in Oostenrijk) het volgende (vertaling):

"In welke omvang de vernieling van de natuurlijke bossen geslaagd is, tonen de voorbeelden van de 'Parndorfer Platte' op verbijsterende wijze aan; inderdaad zijn geen van de tot op heden nog behouden spaarzame resten van de natuurlijke bosbedekking nog gezond - voor zover men van de bossen der laagvlakte afziet, die voor de groei van de Robinia op zichzelf te vochtig zijn en daarom gelukkig ongeschikt. Zo biedt het 'Mönchofer gemeentebos' het aandoenlijk beeld van een onder onze ogen stervend bos; het 'Zurndorfer eikenwoud' is door meerdere Robinia-nesten bedreigd, die net als karkascentra de weerstand van binnenuit uithollen; het 'Potsneusiedler bos' is in zijn gezonde structuur bedreigd; zelfs het kunstmatig aangelegd 'Karlwald' moet een bijna uitzichtloze strijd tegen de vernieling van zijn substantie door de Robinia voeren."

De eerste berichten van agressiviteit door spontane opslag komen evenwel van NEGRI (1911) in de Po-vlakte waar warmte en een lange vegetatieperiode voorwaarden zouden zijn voor een goede groei. De eerste bladeren verschijnen toch eerst omstreeks midden tot 20 mei. De Robinia zou elke nieuwe lente eerst een nieuwe jaarring moeten maken alvorens de sapstroom kan beginnen. Andere bomen hebben deze moeilijkheid niet, dit althans volgens KOHLER (1963).

Het gedrag van de Robinia (althans de hier geïntroduceerde 'kromme variëteit', in tegenstelling tot de *Robinia pseudoacacia* var. *rectissima*, de 'shipmast locust') in Amerika is anders dan bij ons. De soort groeit in Noord-Amerika wild, overwegend op plaatsen waar regelmatig wind- en sneeuwschade voorkomt, op rulle erosiehellingen en is daar als 'katastrofenboom' bekend. De soort is aan deze toestanden uitzonderlijk en wonderbaarlijk aangepast: agressief wortelot, gemakkelijk uitlopen van stobben of na stambreuk zijn kenmerkende eigenschappen om in zulke omstandigheden stand te kunnen houden. Deze eigenschappen gaan overigens gepaard (ook bij ons!) met een uiterst snelle herstel- en jeugdgroei. Het eerstejaarswortelot kan (ook bij ons!) zelfs tot 2 meter halen. In het oerwoud kan de plant (één plant!) zich spijs lawines en windworp tot 200 jaar lang in stand houden, ongeacht of hij gebroken, ontworteld, beschadigd of half uitgerukt wordt.

In de Appalachen vormt hij gemeenschappen met de kastanjesoort *Castanea dentata*, met de eikensoorten *White oak* (*Quercus alba*) en *Mountain oak* (*Quercus montana*) en de hickory-soorten (notenbomen) *Carya ovata* en *Carya glabra*, die al-

len tot de 'stress-tolerator/competitor-type' behoren (GRIME 1979), die dus tegelijkertijd concurrentie verdragen en nogal wat moeilijke omstandigheden, om het maar eenvoudig te zeggen. Voorts nog de Tulpeboom (*Liriodendron tulipifera*) die er de rol vervult, die bij ons de Vlier (*Sambucus nigra*) waarneemt, namelijk de regeneratie van het bos. Ginds is de Tulpeboom allerm minst, zoals bij ons, een parkboom.

Waar de Robinia boom van het rivierbegeleidend bos is, wordt hij door de Zwarte Noot (*Juglans nigra*) vergezeld, alsmede door de Amerikaanse Vogelkers - ofte Bospest zoals hij bij ons geheten wordt - White Ash (Witte Es), (*Fraxinus americana*), Tulpeboom en White oak. Maar op echt natte plaatsen vind je hem niet. Ginds groeit de soort dus samen met andere bomen in een gemeenschap.

Dat doet hij dus in Europa niet; hier vormt hij gesloten bestanden. Vermoedelijk beschikken de voornoemde soorten over aanpassingen en schimmels (?), die leven bij de Robinia mogelijk maken. Soms is zijn agressief optreden alhier ook het gevolg van een goede dorheid-verdraagzaamheid, maar meestal het gevolg van menselijke versterking: spoorwegtaluds, stortplaatsen, omwoelingen en ook parken. Zo katalogeert WESTHOF parken, vegetatiekundig bekeken terecht 'tot norm verheven storingen'. En precies daar voelt de Robinia zich niet alleen goed thuis, maar verdringt hij alle oorspronkelijke begroeiingen.

Eisen aan de bodem.

Zoals hoger vermeld stelt de Robinia geen grote eisen aan zijn groeiplaatsen. Hij heeft duidelijke karaktertrekken als pionier, maar aangezien hij een flinke ouderdom kan bereiken, doet hij het ook goed op oude bosgronden. Hij heeft een zeer uitgebreid wortelgestel, hetgeen hij aan zijn status van 'katastrofenboom' verplicht is en kan bij middel hiervan overal zijn voedingsstoffen betrekken. Wel blijkt hij de beschikbare kali- en fosforzure zouten uit te putten. Dit werd in Hongarije (FEHÉR 1933) vastgesteld.

Robinia slaat de minerale zouten hoofdzakelijk in de schors op. Nu is de schors van deze boomsoort erg dik (koorden!). Vergelijk even: van een Robinia van 30 jaar is er 15 tot 18 % schors, van Beuk slechts 3 tot 5 %. En bij verbranding levert Robiniäschors 72,9 % as op, het hout daarentegen slechts 27,1 % (RAMAN 1883). De boom groeit best op een kalkrijke bodem en is wat de stikstof betreft onafhankelijk, omdat hij als vlinderbloemige zelf zijn stikstofbinder bij zich heeft. Hij leeft dus in symbiose met de bacil *Bacillus radicola*.

Verder is een luchtige bodem wenselijk: geen zware klei of zware leem. Op los gestorte bodems (spoorwegtaluds, autowegentaluds) is hij dus in zijn element. Zo hij bestendig nat niet wenst, zo kan hij goed tegen droogte. Grote last bezorgt de Robinia dan ook in sommige mediterrane streken. Met zijn verbazend verreikend wortelgestel boort hij van ver water aan. Wortels tot 50 meter lengte zijn geen zeldzaamheid. Samenleven met zo'n knaap is voor vele boomsoorten van bij ons, die zich heel wat bescheidener voordoen, geen pretje. Vooral juvenielen leggen bij ons snel het loodje in zijn omgeving.

Invloeden op zijn standplaatsen.

Daar waar men bij ons de Robinia niet kort houdt, komen snel grote veranderingen op de groeiplaatsen voor. Wij stellen het verdwijnen van rijke bosvegetatie vast, gepaard gaande met het opkomen van Melkdistel, Ijle Dravik, Heggerank, Stinkende Gouwe en vooral het Kleefkruid, die het bos gevoelig banaliseren. WAKS (1936) vermoedde een toxische werking van de wortelafscheidingsproducten, die althans in laboratoriumproeven werden bevestigd. Het blijkt evenwel, dat de glycosiden van het strooisel allelopathische werkingen hebben. Zij blijken wel de voornaamste oorzaken te zijn van de nivellerende invloeden van de Robinia.

Grote onverdraagzaamheid is er met Beuk en Berk. Bijgevolg is zijn introductie in inheemse bosgemeenschappen iets wat helemaal niet klopt. Zohaast de Robinia in de boomlaag begint door te dringen, verdwijnen de meeste mossen en vergrast de bodembegroeiing. Ook brengt de snelle verteerbaarheid van het strooisel veel 'onrust' teweeg, te vergelijken met dat van de Canada-populier, waar-

door veel 'fijnprovers' van het bos uit hun evenwicht geraken. In bergstreken konkurreert hij met snel succes de sparrenbestanden, die op hun tolerantiegrens staan (droge en/of schrale graslanden). Van de mossen die bij zijn veroveringstocht het snelst verdwijnen, zijn de kalkminnende soorten Buizerdmos (*Rhizidium rigosum*) en het Smaragdmoss (*Camptothecium lutescens*) de eersten op de lijst.

Deze verschijnselen maken duidelijk dat de Robinia zeer ingrijpende veranderingen teweeg brengt op de chemische eigenschappen en op de samenstelling van de bodem. De veranderingen treden niet zozeer op door het scheppen van een eigen bosklimaat (licht en warmte), gezien de kroon erg lichtdoorlatend is. Inderdaad, de kroonsluiting bedraagt op zichzelf zelden meer dan 50 %. Vergelijk die maar eens met die van een Beuk.

Onderzoekingen wijzen verder nog uit, dat de Robinia binnen korte tijd mantelgemeenschappen opruimt en dat soorten als Wilde Liguster, Sleedoorn, Rode Kornoelje en Wollige Sneeuwbal voor zover zij blijven leven, er tot een drastisch verlaagde vitaliteit worden teruggebracht. Vooral op kwetsbare standplaatsen als duinen en marginale gronden is de aanwending van Robinia een echte moordaanslag (bij voorbeeld: de Hoge Blekker te Koksijde, ... nu onlangs beschermd ... met Robinia inclus). Vanzelfsprekend komen de boszoomgemeenschappen ook in de verdrukking. Natuurlijk is op deze kwetsbare standplaatsen zijn uitroeiing een probleem. Elk exemplaar moet tot de laatste wortel worden verwijderd, zelfs de gebroken wortelstukken, die van huize uit zeer levenskrachtig en -vatbaar zijn. Jarenlange nazorg is onontbeerlijk.

Wanneer twee nivellerende soorten door menselijke hand samen kunnen geraken als Robinia en Rhododendron ponticum, dan is het wel bekeken wat de evenwichtige gelaagdheid van de bodem aangaat en wordt de bodembedekkende kruidlaag tot nul herleid. Gezien de sterk nivellerende invloeden kan men niet geloven aan een mogelijke virulente vorm die over, zeg maar 200 tot 300 jaar weer in de 'orde' van onze bossen wordt opgenomen. Robinia is inderdaad een boomsoort van de 'onrust' en andere bosplanten uiterst gespecialiseerde soorten van de kwetsbare rust zijn. Op dit vlak is de vergelijking met de Canada-populier en dezes ecologische beïnvloedingen weer steekhoudend. Uit vergelijkend materiaal en onderzoek is gebleken, dat submediterrane en Zuid-Europese soorten beter bestand zijn tegen de agressiviteit van de Robinia en dat de noordelijke streken er meestal niet aantrekkelijk voor zijn. Wij zitten tussen de twee in en daar vindt de Robinia veel goede groeiplaatsen.

De synecologie (verband tussen groeiplaats en gemeenschap) is voor de Robinia nog niet duidelijk; althans wat de Europese verspreiding betreft. Hij vormt een neofytgemeenschap, die helemaal niet in evenwicht is en bovendien erg sterk antropogeen getint. Dit samen met de dynamiek van de robinia-bevattende bosbestanden, maakt het moeilijk om tot een sociologische schikking te komen. Ons inziens zijn, wat de boom- en struiklaag betreft, alle robinia-bestanden nivellerend. De climax van deze bestanden zou volgens ons kunnen liggen bij facies van Robinia in de boomlaag en een nitrofiele, dus erg banale struik- en kruidlaag.

Buiten de bij ons bekende ruderales d.w.z. stikstofminnende soorten blijken in Oostelijk Duitsland bij voorbeeld het Lente-adonisroosje (*Adonis vernalis*), de Blauwe Sla (*Lactula perennis*) en een Parelgras (*Melica transsilvanica*) zich bij de Robinia prettig te vinden. Elders wordt de Gevinde Kortsteel (*Brachypodium pinnatum*) sterk bevorderd. Deze grassoort treedt dan op zoals wij ze kennen op onze niet gegraasde of beheerde kalkgraslanden: zij gaat overheersen, vormt facies en belet de vestiging van andere kruiden.

Over een zeer lange tijd kan wellicht door autointoxicatie een andere gemeenschap ontstaan. Het startpunt hiervoor is veenwel nitrotroof, hetgeen de stabiliteit niet dient en tevens voor botanische hoogvliegers geen verlokking is. Wij geven toe dat wij hierin van een vooroordeel uitgaan. Het soortenrijke 'stabiele' bos heeft onze voorkeur, de relatief soortenarme tot uit meestal nitrofiele planten-die-je-overal-aantreft samengestelde bossen vinden wij eng.

Samenvatting.

Robinia groeit best op rulle, luchtige, niet te natte kies-, zand-, stort- en puinbodems, liefst voedselrijk en neutraal (pH +-7). Deze soort brengt grote veranderingen teweeg door nitraataanreiking in de bodem en de allelopathische werkingen. In botanisch 'zwakke' gebieden zitten zijn hoofdverspreidingskansen, vooral wanneer de bodemfactoren gunstig zijn. Inmiddels meent men, dat de nitraataanreiking eerder door het strooisel, dan door de wortelbacteriën zou plaatsvinden.

Natuurbeheer en Natuurbehoud.

Degenen die aan natuurbehoud, natuurbouw, landschapsherstel of aan natuurtechnisch beheer doen en op dit terrein de botanische identiteit van streek of land moeten dragen, moeten uit het voorgaande begrepen hebben, dat deze waarden door de Robinia niet worden gediend. Eén van de stellers zet hem dan ook zonder omwegen, samen met de Bospest, op het verdomlijstje.

Wat de klassieke bosbouw betreft ligt de zaak genuanceerder. Deze soort heeft minder(of zelfs geen)oog voor synoëcologische of botanische identiteit van onze streken. Robinia is voor hen de vastlegger-bij-uitstek voor aangebrachte gronden, wegens zijn weinige eisen aan de bodem. Ook als vervanger van de economisch geworden monoculturen van pijnbomen op bodems waar dezeontginningsmethoden de bodem naar de bliksem heeft gehaald, finaal verzuurd en uitgeput. En als opvuller van brandgangen levert hij een betere bescherming dan een niet beplante brandgang. Maar dat alles heeft met natuurbehoud weinig te maken.

In de landbouw ondervindt hij, in tegenstelling tot onze loofbomen minder tot geen vijandschap. Zijn strooisel brengt stikstof in de grond en heeft hij ingebouwde stikstofbinders bij zich. Bovendien werpt hij weinig schaduw af. Maar dat heeft met natuurbehoud weinig te maken.

Verder bloeit hij met sterk honing afgevende bloemen-in-trossen, die van de bloeiende boom een ware pracht maken. Voor het overwinteren van het klein grut in de natuur zijn zijn diepe schorspleten en zijn bij hoge ouderdom hol wordende stam een goede uitkomst. En hij levert een goede, mooi geel gekleurde houtsoort op die nog hard is ook, niettegenstaande zijn snelle groei. De boom is inderdaad na 50 jaar al geschikt om te 'oogsten'.

Tussen de stellers is er geen eensgezindheid nopens zijn aanvaardbaarheid in bosbestanden. Mocht men de soort goed in de hand kunnen houden, dan was hij als landbouw-(houtbouw)-gewas in een houtakker even aanvaardbaar als andere exoten, bij voorbeeld de Aardappel. Maar het is een kenmerk van exoten en dan precies van een die zich uitzonderlijk goed als pionier én konkurrent én stress-tolerator gedraagt, dat hij niet in de hand kan worden gehouden. In de praktijk komt zulks neer op het tegengaan van de verwildering van de wortelopslag. Voor de bosbouwer is dit een dure aangelegenheid en aangezien economische redenen in de bosbouw absoluut zijn, ligt het voor de hand, dat hier geen verwachtingen te koesteren zijn. Nochtans heeft zijn hout goede kwaliteiten. Maar in parkbossen, natuurgebieden en dergelijke? Houd hem er toch uit.

Besluiten.

- Als solitair-parkexoot in parken en arboretum is Robinia een waardevol element. Educatief zouden wij hem niet graag missen.
- Vanuit het standpunt van natuurbehoud is de aanplant van Robinia elders niet wenselijk.
- Als Openbaar Groen is Robinia niet wenselijk, want openbaar groen moet nadruk leggen op de botanische identiteit van de streek. Aanplant langsheen verkeerswegen, hetgeen vooral langs grote autowegen gebeurt, is als opzettelijke floravervalsing af te keuren en als bedreiging te kwalificeren.
- Waar Robinia samen met andere soorten 'in bosverband' voorkomt, moet ernaar gestreefd worden hem zo spoedig mogelijk te verwij-

deren. En dat met jarenlange nazorg. Dit besluit wint aan zwaarwichtigheid omdat de omwoelingsvreugde van de eeuw-der-graafmachine ten onzent niet alleen door de omwoeling zelf de eigen flora bedreigt, maar een gunstig klimaat voor de Robinia schept. En gezien de bulldozer bij ons nog altijd gelijk heeft....

-De Robinia heeft, zoals elk levend wezen een onvervangbare waarde. De hier vaststelbare waarden als honing-leverancier, esthetiek, informatie, hout, enz... wegen evenwel niet op tegen zijn nadelen in gebieden, die inzake natuurbewoud een rol hebben te vervullen.

Litteratuur en referenties.

Diverse gegevens bewerkt naar:

- A.KOHLER (1963): Zum pflanzengeographischen Verhalten der Robinie in Deutschland Beitr.Naturk. S.-W.Deutschland, Band XXII-Heft 1, p. 3-18.
- FEHÉR (1933): Untersuchungen über den P205-Gehalt einiger Sandböden auf Ungarischen Tiefebene. Die Phosphorsäure. Band 3, Heft 7-8, p.429.
- GRIME (1979): Plant Strategies & Vegetation Processes, Wiley, 222pp.(p149).
- NEGRI (1911): La vegetazione del Bosco Lucedio. Mem. R. Accad. Scien. Torino, Ser II, fasc. LVIII.
- RAMANN (1883). Untersuchungen über den Mineralstoffbedarf der Waldbäume, Zietschr. für Forst- u. Jagdwesen.
- SLEMBROUCK (1981) Het landschap rondom Ertbrugge, 78 pp.+4kaarten, Natuur en Stedeschoon.
- WAKS (1936): The influence of Extract from Robinia Pseudoacacia on Growth of Barley. Publ.Fac.Svi.Univ.Prague.
- WENDEBERGER(1955) Die Restwälder der Parndorfer Platte im Nordburgenland. Burgenl Forsch., Heft 29, Eisenstadt p.157.
- ANON(1962): Een snelgroeijende vlug rijpe en goedbruikbare houtsoort, Houthandel & Nijverheid, nummer van 2.8.1962.

Juul Slembrouck en Henri Rijlant, Deurne.

natuurlijke landschapselementen

DEEL 4: BOMEN EN STRUIKEN (1).

DE ONTBLADERDE BOOM.

*Na novemberstormen ontbloomt, ontbladerd,
ademend nog altijd onder de naakte schors
is hij de ultieme grens genaderd,
de eik, de geweldige, de knoest hard en nors.*

*Hagel en ijswerk kerven het takwerk,
de huid zit gespannen in 't nat,
de gestalte treurt en over 't grasperk
eenzaam rottend vergaat het blad.*

*Eens stond Adam, de grote stamvader
alleen over heizand op 't distelveld.
Onderhuids liep 't bloed en zwol de ader.
De zonen hebben de eeuwen geteld.*

*Ik kijk bevend naar de bladerloze,
de geschondene in 't oeroude bos.
Hij brak niet onder de hoozen
de winter weg, de scheut springt los.*

GERRY HELDERENBERG.

BEZINNING.

BEGRIPSOMSCHRIJVING.

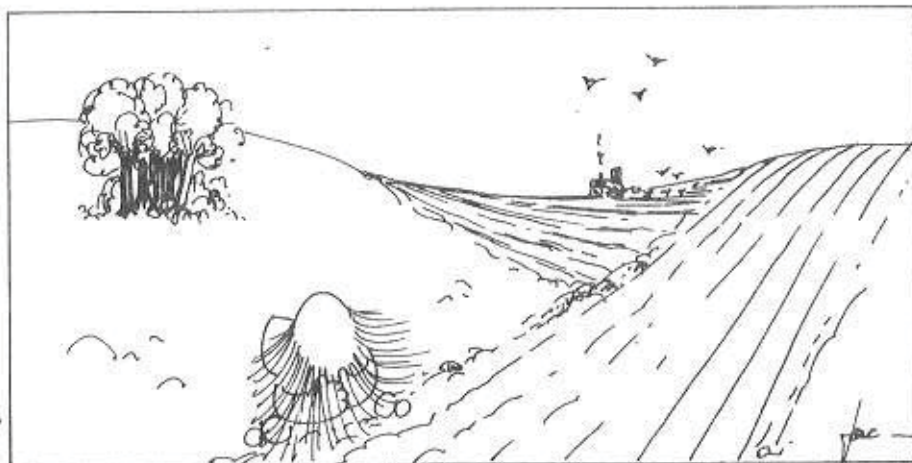
Over bomen bestaan verschillende bepalingen, maar wetenschappelijk wordt hij als volgt omschreven. Het is een houtig gewas met een duidelijke stam en een kroon waarvan de gezamenlijke lengte minimaal 5 meter bedraagt. Over de wortels wordt niet gesproken, waarschijnlijk omdat ze in de grond zitten en voor het oog onopvallend zijn. Het is echter een eenvoudige definitie en de boom wordt dan ook als dusdanig door iedereen herkend. Vooral de stam is daarbij van een kenmerkende betekenis.

De boom is van een zo groot belang dat pas dan van een echte tuin kan worden gesproken, als er minstens één, maar beter meerdere exemplaren in voorkomen. Spreken we in dat verband van een moestuin, dan denken we in de eerste plaats aan de fruitbomen, waarvan de vruchten een welkome en gezonde afwisseling zijn op het menu. In vroegere tijden was fruit van een fundamentele betekenis voor de voeding. Hongersnood of niet werd dikwijls bepaald door het al dan niet mislukken van de fruitoogst. Voor de aanplanting kiezen wij uiteraard voor de oudste variëteiten. Zo helpen we mee aan het behoud van deze soorten. Het rampzalig gedoe van de EEG heeft er immers voor gezorgd, dat in gevolge het toekennen van rooipremies, talloze waardevolle oude fruitsoorten bijna als verdwenen mogen worden genoteerd. Gelukkig is als reactie daarop een Werkgroep ontstaan, die het behoud van oude soorten en hoogstammige fruitteelt propageert. De naam van deze vereniging is: Nationale Boomgaarden Stichting (NBS), St. Truidersteenweg 469, 3500 Hasselt. Daar kan iedereen terecht voor elke vorm van informatie.

Spreken wij van een siertuin, dan zal deze pas een echt volmaakt reliëf vertonen en een aanzien als volledig genieten, als er naast de gebruikelijke bloemen en planten, ook nog een paar bomen in voorkomen. Ze hoeven daarom niet noodzakelijk nuttig te zijn. Meestal wordt de boom in de siertuin gebruikt als een centraal punt, waarrond een kring van aangepaste plantvariëteiten wordt aangelegd. Dat alles om een kleinschalige benadering aan te geven die iedereen aangaat en die de noodzaak van de boomaanplanting benadrukt.

Grootschaliger gezien kan worden gezegd dat het landschap wordt bepaald door de aanleg van bomen. Het is precies het ontbreken van bomen, dat een landschap zo eentonig maakt. Zie naar de ruilverkavelingen. Bomen geven immers een karakter aan een landschap. Bepalen het typische daarvan, vallen op door hun omvang, zorgen voor kleurnuances in de seizoenen, accentueren de vorm van de horizon en van de onmiddellijke omgeving en ten slotte: ze bepalen de sfeer die ervan uitgaat. Om dit ten volle te beseffen kan men de volgende proef doen. Vele heemkundige kringen hebben een reeks oude zichtkaarten uitgegeven van het milieu dat zij bestrijken. Het is een lovenwaardig initiatief dat zoveel mogelijk navolging verdient.

Het verschaft niet alleen inzicht in de leef sfeer van onze voorouders, maar het geeft ons ook een idee van wat wij hebben moeten prijsgeven aan de welvaart inzonderheid aan de heilige koe die wij auto hebben genoemd. Dorps- en stadscentra, in hun geboomte gekenmerkt door de rust en intimiteit die hen typeerde, zijn herschapen in kale, naamloze betonvlakten waarin wij heden ten dage plegen te 'resideren'. Een mooi statuswoord voor de commerce in vast goed, dat wel. In werkelijkheid niet zo'n toestand om fier over te zijn, een bewijs dat inzake ruimtelijke ordening heel wat verkeerd werd gedaan om de fouten goed te maken.

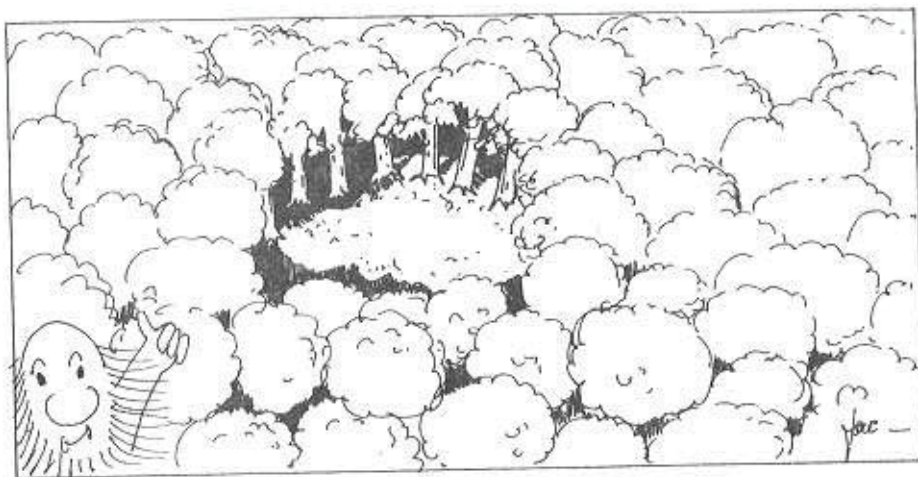
Wanneer een groot aantal bomen in een min of meer geordende regelmaat voorkomt op een kleinere of grotere oppervlakte, dan spreekt men van een bos in de echte zin van het woord. Sedert 10.000 voor Christus komen bossen voor in de natuurlijke vorm die hen kenmerkt. Heden ten dage bestaan alleen nog kunstmatig aangelegde bossen, behalve in Zuid-Amerika en Afrika.

Een natuurlijk bos ontstaat overal waar voldoende rust heerst, waar de gemiddelde zomertemperatuur niet lager is dan 10 graden en waar de regenval minimaal 200 milimeter per jaar is. Daar ontwikkelt zich bos in alle variëteiten, aangepast aan klimaat, grondsamenstelling en groeiomstandigheden. Op zichzelf stelt bos dus zeer weinig eisen.

Desondanks heeft inzake omvang een enorme achteruitgang plaats gehad, als men bedenkt dat een paar duizend jaren geleden nog de hele aardbol bedekt was met aangepast bos. Dat enorme bosbestand is verloren gegaan door wijzigingen in het klimaat, door toename van de bevolking, door uitbreiding van het landbouwareaal, door natuurlijke en kunstmatige branden, door het voeren van oorlogen, door toepassingen in de bouwkunde, door het inrichten van woonplaatsen, door het bouwen van vervoermiddelen en schepen, door de voedingsgewoonten der huisdieren, door de noodzaak aan brandstoffen en niet te vergeten: door de rooibouw. Vooral echter het onoordeelkundig beleid en het tekort aan afdoende herbebossingsmaatregelen hebben een negatieve weerslag gehad op de omvang van het bosbestand en liggen aan de basis van de teloorgang.

Het hedendaagse bosbestand is voor het merendeel van een onnatuurlijke oorsprong. Het wordt aangelegd op hoger gelegen terreinen, op berg- en heuvelflanken, in afgelegen gebieden en op gronden van een mindere kwaliteit (in zover die bestaan, maar hier worden de economische maatstaven gebruikt). Ook moeilijk bereikbare terreinen voor de mechanische uitrusting van de moderne, economisch georiënteerde landbouw, komen in aanmerking. Meestal worden daarop bossen aangelegd, bestaande uit bomen van één enkele soort. Men spreekt dan van monoculturen.

In het algemeen kan worden gezegd, dat bossen worden aanzien als iets van een minderwaardige betekenis. Het feit dat er geen onmiddellijk nut uit te halen valt, ligt daarvan waarschijnlijk aan de basis. Boompje groot, plantertje dood, is een spreekwoord dat eigenlijk aan duidelijkheid niets te wensen overlaat. Bossen werden aldoor stiefmoederlijk behandeld en in feite heeft geen mens er echt belangstelling voor.

De aanplanting was dan ook dikwijls het voorwerp van een verplichting. Wij denken aan de ordonnances en wetten desbetreffende. Vooruitziende geesten hebben echter door de aanwending van publicaties, pers, pers, radio en TV de bevolking stelselmatig en zonderophouden voorgelicht in positieve zin. Langzaam groeit met de verdwijning het besef dat bossen voor het welzijn van de gemeenschap onontbeerlijk zijn. Stilaan groeit ook de invloed van de drukingsgroepen en wordt de overheid verplicht rekening te houden met de wensen en verplicht aangaande bosbouw vernieuwende maatregelen te nemen. Volgende hoofdstukken zullen aantonen dat de gemeenschap daar alleen wel bij kan varen.

In dat kader is de jaarlijkse boomplantingsactie dan ook van grote waarde. De natuurbescherming geeft elk voorjaar, en meer bepaald rond einde maart, aan de man in de straat, de gelegenheid zich te bevoorraden aan crisisprijzen. Dat is niet alleen mogelijk omdat de inzet van velen belangloos en op basis van vrijwilligerswerk gebeurt. Daarbij worden vele soorten aangeboden die specifiek en streekeigen zijn en de klemtoon wordt gelegd op loofhout. Zo zal een positieve bijdrage worden geleverd aan de typering en identificatie, aan de verfraaiing en het karakter van het landschap van de toekomst. Die inspanning wordt al jarenlang volgehouden, maar de resultaten zullen pas echt te zien zijn voor de volgende generatie. Hier wordt dus echt toekomstwerk verricht.

Tekst: Jef Leijssen, Overpelt.

Tekeningen: Dan Jacob, Spalbeek.

Bronvermeldingen na slot.

de zachte stem

Visionaire uitspraken waaraan toekomstwerkers zich kunnen optrekken.

Wees kalm temidden het lawaai en de haast, en bedenk welk een vrede er kan heersen in de stilte.

Sta op goede voet met alle mensen, zonder jezelf geweld aan te doen.

Zeg je waarheid rustig en duidelijk en luister naar de anderen, ook zij vertellen een verhaal.

Mijd luidruchtige en agressieve mensen, zij belasten de geest.

Wanneer je je met anderen vergelijkt, zou je ijdel of verbitterd kunnen worden, want er zullen altijd grotere en kleinere mensen zijn dan jezelf.

Geniet zowel van wat je hebt als van je plannen.

Blijf belangstelling behouden voor je werk, hoe nederig dat ook moge zijn: het is een werkelijk bezit in het veranderlijke fortuin van de tijd.

Betracht voorzichtigheid bij het zakendoen, want de wereld is vol bedrog. Maar laat je niet verblinden door de bestaande deugd; vele mensen streven hoge idealen na en overal is het leven vol heldendom.

Wees jezelf. Veins vooral geen genegenheid, maar wees evenmin cynisch over de liefde, want ondanks alle dorheid en ontevredenheid is zij eeuwig als het gras.

Volg de loop der jaren met gratie, verlang niet naar een tijd die achter je ligt. Kweek geestkracht om beschermd te zijn bij onverwachte tegenslag, maar verdriet jezelf niet niet met spookbeelden.

Vele angsten worden geboren uit vermoeidheid en eenzaamheid. Leg jezelf een gezonde discipline op, maar wees daarbij lief voor jezelf.

Je bent een kind van het heelal, niet minder dan de bomen en de sterren en je hebt er recht op hier te zijn.

En ook al is het je niet duidelijk of wel, toch ontvouwt het heelal zich zoals het zich ontvouwt, en zo is het goed.

Heb daarom vrede met God, hoe je ook denkt dat hij moge zijn. En wat je werk of je aspiraties ook moge zijn, houd vrede met je ziel in de lawaaiërie verwoering van het leven. Met al zijn klatergoud, somberheid en vervlogen dromen is dit toch nog steeds een prachtige wereld.

Wees voorzichtig en streef naar het geluk.

Deze tekst werd gevonden in de oude St. Pauluskerk van Baltimore en was gedateerd 1692.

Inzending: Cécile Ulenaers, Linde-Peer.

VERDER MET DE NATUUR

biologisch tuinieren

Het beplanten van de aarde is als het bevruchten van een vrouw.

ALGEMENE BESLUITEN.

Lopend over twee jaargangen maakten we kennis met de verschillende methoden waarop het biologisch tuinieren wordt bedreven. Dat zoveel methoden worden gebruikt is noch lachwekkend, noch verontrustend. Het is daarentegen het resultaat van een moeizaam zoeken en een experimenteren om tot verantwoorde alternatieven voor het telen van gezonde gewassen te komen. Gezien in hun juiste context zijn alle methoden gelijkwaardig, maar toch gaat onze voorkeur uit naar het biologisch-dynamisch tuinieren. Deze methode is de meest omvattende en de meest cosmissch gebonden werkwijze. Samenvattend kan worden gezegd dat voor alle methoden de volgende tien basisbeginselen van toepassing zijn. Zij mogen aanzien worden als het fundament van de biologische teeltwijze.

De 10 geboden van het biologisch tuinieren.

1. Teeltplannen zijn onontbeerlijke hulpmiddelen voor het vermijden van grond-uitputting en voor het uitschakelen van ziekten en insecten. Zaaikalenders maken een maximaal gebruik toe van de stand der planeten.
2. Bodemontleding wordt hoog aangeslagen, maar dient uitsluitend te worden uitgevoerd door erkende laboratoria.
3. De zuurtegraad is voor de bodem van uitzonderlijk belang. Hij dient te liggen tussen de 6,5 en 7. Om deze zuurtegraad te verkrijgen zal de bemesting gebeuren in functie van de resultaten van het grondonderzoek.
4. De bodem wordt gelaagd gelaten. De bewerking geschiedt bij voorkeur met handwerktuigen: riek, grelinette of cultivator; zelden met de frees, uitzonderlijk met de ploeg tot op 10 cm diepte, nooit met zware machines.
5. Kompost is en blijft de hoeksteen van het biologisch tuinieren. Voor amateurs is de kompost best op te zetten in hopen, na verspreiding liefst te bedekken met organisch materiaal (stro, bladeren).
6. Bodemontsmetting gebeurt ideaal met stoom. Amateurs nemen hun toevlucht tot technieken met plantensoorten aan te passen aan de teelt der gewassen.
7. Het binden van stikstof uit de lucht heeft vjorrang en gebeurt door de toepassing van plantensoorten. Deze mogelijkheden zijn nog volop in ontwikkeling maar geven ruimere resultaten dan vermoed.
8. Bodembedekking is verantwoord en zelfs aan te bevelen, maar aan te passen aan het gewas en aan het seizoen. Het 'ontbloten' van de grond is noodzakelijk van april tot mei om schade door late nachtvorsten te voorkomen en het overmatig aanwezig zijn van slakken en woelmuizen te vermijden.
9. Toepassing van dynamische preparaten is een goed hulpmiddel voor het verbeteren van de kompost, het telen der gewassen of het versterken van de grond.
10. Het 'in geval van nood' zijn toevlucht nemen tot scheikundige meststoffen of sproeimiddelen is volledig uit de boze en daarom absoluut te vermijden.

Samenvatting: Jef Leijssen, Overpelt.

Bron: DEDAPPER R: Biologische plantenbescherming.

DE LELIE is een toonaangevend, vakkundig en boeiend tijdschrift over Biologisch Tuinieren dat tweemaandelijks verschijnt. Abonnement voor 250 frank te storten op rekening 230-03671118-90 van vzw COVOBIT. Vermelden: abonnement op DE LELIE.

DOE MEE, doe mee, DOE MEE, doe mee, doe mee, DOE MEE, doe mee, doe mee, DOE MEE, doe mee,

In samenwerking met de Vereniging voor Milieu-educatie van de provincie Antwerpen wil de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen bij de eindejaarsaankopen uw aandacht vestigen op

Wij wensen U aanschouwelijk te maken, welke hoeveelheden overbodige verpak-
kingsmiddelen bij onze heel vanzelfsprekend geachte dagelijkse inkoopgewoonten
voorkomen. Wij wensen eveneens Uw welwillende aandacht te vestigen op de gevol-
gen die daaraan verbonden zijn. Juist in de aankoop-intensieve eindejaarsstijd
is dit thema bijzonder actueel.

WAAROM KLAAGT GIJ ALS UW 'VUILKAR-KOSTEN FORS ZIJN GESTEGEN?

Verpakkingsmiddelen dienen allang niet meer alleen om de waren te beschermen maar worden massief als reclamedrager ingezet en drijft de gemakzucht van de verbruiker op. Het omhulsel wordt alsmaar opvallender, maar ook altijd leger. De ordentelijke verhouding tot de inhoud wordt steeds maar kleiner. Daarom gaat niet in de laatste plaats onze oproep naar de verbruiker.

-Geef de voorkeur aan waren, die in een herbruikbare verpakking worden aangeboden. Wij denken aan glas, papier, karton.

-Vermijd de bijzonder energieverbruikende wegwerpverpakkingen als kunststof, blik en vooral aluminium.

- Vermijd overvloedig verpakte producten zoals mini-portie-pakjes of een dubbele en drievoudige verpakking.

-Laat Uw winkelier duidelijk, zoniet langs Uw neusweg horen dat U met die oververpakking niet opgezet zijt.

-Schud de gemakzucht af die U door de geraffineerde reclame wordt opgedrongen en probeer bewust te kopen. Koop vooral geen afval.

Onze actie richt zich niet tegen een af andere supermarktketen, noch tegen de kleinhandel in het algemeen. Wij willen alleen maar een aanschouwelijk voorbeeld geven. Mochten wij bereiken, dat niet alleen de verbruiker zijn aankoopgewoonten, maar ook de bedrijfsleiding het goederenaanbod kritisch wil onderzoeken, dan is ons doel al grotendeels bereikt. De bedrijfsleidingen kunnen zelfs nog iets meer doen. Zij kunnen voor hun klanten niet alleen glascontainers ter beschikking stellen, maar ook verzamelplaatsen voor herbruikbaar materiaal inrichten. Wij denken aan blik, papier en vooral voor aluminium.

Doe mee, doe mee, doe mēe, doe mee, doe mee!

verslag

een nagenieten voor hen die er waren, een ervaren voor hen die er niet waren.

EEN WINTERWANDELING IN BOS EN HOOGVEEN VAN HET HERTOGENWALD. 5 maart 1984.

De rode draad van de voormiddag was er een die zeer goed voorzien was van regen, alhoewel de mandarijntjesloterij ook zeer in aanmerking kwam. De namiddag bracht ons prachtige luchttaferelen, sneeuwbuien en enige natte voeten.

Met drie flink bemande automobielen begaven we ons omstreeks 8.30 uur vol wandellust op weg naar de Hoge Venen. De dreigende hemel en de voorafgaande regendagen weerhielden andere eventuele gegadigden er blijkbaar van zich net als wij te gaan verliezen in onze grootste Belgische spons. Na een onvoorstelbare rit vol haarspelden werden er aan de Swalm-vallei 16 wielen tot stilstand gebracht, pijpen en ander plastic materiaal aangedaan en paraplu's opgestoken. Op die manier gewapend tegen de weergoden, of waren het grillige -godinnen, volgden we Willy, de bossen in.

Door het vele smeltwater van de laatste weken was de erosie op de kiezelwegen volop aan de gang. Tussen de naaldbomen lagen er evenwel nog grote hopen sneeuw, hetgeen de naam 'winterwandeling' dan toch nog een kleur van waarheid gaf. In de sneeuw, die ook in de venenwandeling van de namiddag overvloedig aanwezig was, zagen we meermaals de pootafdrukken die ons van een Ree leken afkomstig te zijn. Ook zagen we in het Brack Venn keutelhoopjes die duidelijk van grotere dieren dan van konijnen afkomstig waren. Nogmaals het Ree? We hadden geen zekerheid! Onze bekwaamheid als spoorzoekers kreeg andermaal een flinke deuk bij plekken omgewoelde sneeuw en aarde ter grootte van een ferme herenzakdoek! Waarschijnlijk liepen we nog tal van sporen voorbij, die ons ongeïnteresseerd en door de regen versluierd oog gewoon niet opmerkte. Tot onze verdediging valt wel aan te brengen dat de sneeuw reeds een proces van smelten en hervriezen had doorlopen en dat de modder ook voortdurend verregende, alhoewel beide toestanden gewoonlijk ideaal zijn voor sporenonderzoek.

Onze tocht door de hellingsbossen van de Swalm-vallei was dan wel nat, maar toch ook en vooral indrukwekkend. Het kleine kronkelende riviertje was door de voortdurende toevloed van water, compleet buiten zijn oevers getreden en respecteerde dan ook op vele plaatsen zijn bochtenparkoers niet meer; het water stroomde er finaal overheen. Er was dan ook niet veel meer te horen dan watergeruis, het gelach van natuurgidsen die daarvan houden, uitroepen bij schuifpartijen, af en toe een dapper zangvogeltje en menige kwisvraag! Het gevederd volkje hield zich goed verborgen, al zagen we op een gegeven moment wel een Reiger overroeien.

André ontdekte waarachtig een Wolfsklauwplantje naast het pad, wat ons speuren naar speciale mosjes er niet minder op maakte. We vonden ondermeer het Nep-tunismos (Lepidozia reptans), een bebladerd levermos dat er bij dit weer, hoe kon het ook anders, bijzonder in zijn element uitzag.

Dat onze aandacht tijdens de voormiddagwandeling vooral naar de mossen uitging is niet zo verwonderlijk, wanneer je weet dat er in de onderlaag van de naaldbossen op deze tijd van het jaar nog maar weinig meer voorkomt dan deze frêle plantjes en wat Bosbes-gestruik. Te meer daar het mos nu reeds volop energie besteedt aan het vormen van sporen (geslachtelijke voortplanting: de spore is diploïd) of broedknopjes (ongeslachtelijk). Deze laatste manier van voortplanten zagen we mooi geïllustreerd bij enkele plukjes Boomknopjesmos (Aulacomnium androgynum).

Wat er gelukkig ook nog overvloedig aanwezig was, waren de korstmossen. 'Gelukkig' omdat vele van deze 'samenlevingen van wieren en schimmels' zeer gevoelig zijn voor luchtverontreiniging. Vooral de struikvormige korstmossen, waaronder de Baardmossen (Usnea), verdwijnen bij een teveel aan stof en verbrandingsgassen. Ondanks het feit dat men eerst voor Snorremossen hield, was het wel dege-

lijk een Baardmos dat langs een brandgang epifytisch in een Spar hing te hangen. En dan te bedenken dat dit ongeveer 15 centimeter lange plantje groeit met een snelheid van slechts 2 millimeter per jaar! Aan U om na te rekenen hoe oud deze grijsaard eigenlijk wel was.

Na deze stevige wandeling waarbij onze kleine gelederen dan toch nog uit elkaar werden gerukt, was de lunch een welkome verpozing. In de wolken opende zich een venster, zodat de warmte van onze grootste natuurlijke kernreactor onze jassen in korte tijd weer deed opdrogen.

Met de zon van buiten en van binnen reden we voor de Namiddag-wandeling, zoals reeds vermeld, naar het Brack Venn. Dit hoogveengebied, natuurreservaat en belangrijk natuurlijk waterreservoir, stamt uit lang verloren tijden. Het hoogveen ontstaat, verschillend van het laagveen, BOVEN het wateroppervlak. En dan ook liefst op plaatsen waar weinig zon en veel regenwater komt, want het Veenmos is voor voedsel en vocht uitsluitend afhankelijk van dit hemelwater! Een kleine stikstofbron wordt nog gevormd door in het mos levende bacteriën, wieren, zwammen, protisten en raderdiertjes. Dit bijzonder mos kan tot veertig maal zijn eigen droog gewicht aan water vasthouden in grote, holle delen. Er zijn ook kleine, bladgroenbevattende celletjes. Door bij het levensproces afgescheiden Waterstof-ionen wordt het hoogveenwater zo zuur, dat verrotting van de afgestorven onderste laag niet mogelijk is. Daardoor wordt het hoogveen steeds maar hoger.

Het is bij een wandeling door dit gebied wel aangeraden op de paden en de houten bruggetjes te blijven, wil je niet tot over je hoofd in die massa verdwijnen. Of je zou ook mooi in een Pingo (Inuït-term) kunnen stappen. Pingo's zijn kratervormige vennen, ontstaan in het postglaciaal door afwisselend smelten en bevriezen van 'ijslenzen', zo'n twee meter diep in de bodem. Uitkijken en het evenwicht bewaren, was dus de boodschap, vooral omdat de houten stapbalken meestal groen-glibberig waren van de Algen. Het oppervlaktewater stroomde er dan ook veelal overheen.

Boven het sneeuwtapijt staken op sommige plaatsen grote bossen Pijpestrootje dekop op en hier en daar trachtte een Els, Wilg of Berk te oeverleven. Op de terugtocht naar de auto's ging het langs breder gebaande wegen met aan de horizon luchttaferelen à la Grieg's 'In der Halle des Bergkönigs'. Indrukwekkend! Zelfs met de lading hagel waarop de hemel ons even later vergastte. Het mag U dan ook alleminst verwonderen dat bij de gegeven weersomstandigheden, zelfs de gevoeligsten onder ons nog niet van lentekriebels konden gewagen....

Alles tesamen was het een lekker woeste dag, zo een om de kracht der natuurelementen op je hele 'zijn' te laten inwerken... en dan huiswaarts te keren met weerom voldoende opgeladen batterijen, om weer een hele week mensdom te kunnen velen.

Anneme Verheyden, St.Truiden.

voelspriet

een blikopener op initiatieven voor meer gelijkheid.
vredeseilanden

Een meer menswaardig bestaan.

Kerstmis gaat door voor het feest van de vrede. Hoe kan er echter vrede zijn zonder gelijkheid en zonder een menswaardig bestaan. Het zal een probleem zijn van alle tijden. Laat ons echter bijdragen tot een verbetering wat we kunnen. Daarom vonden wij het nuttig om in het kader van dit gezegde de vereniging VREDESEILANDEN voor te stellen. Daar zijzelf in januari een speciale actie voor meer bekendheid voert, sluiten een en ander goed bij elkaar aan. Een duidelijke omschrijving van doelstellingen en werking vinden wij terug in het Handvest dat hier verkort wordt overgenomen en waarmee de Werkgroep Limburgse Natuurgidsen zich solidair verklaart.

Handvest.

ARTIKEL 1: geïnspireerd door de stichter-Nobelprijswinnaar voor de vrede 1958 Dominique Pire- wil men door het uitvoeren van ontwikkelingsprojecten, de kansen op vrede, rechtvaardigheid en solidariteit in de wereld verhogen door - zonder Staatstussenkomst- te doen aan vorming en bewustmaking van minder be-deelde bevolkingsgroepen in de Derde Wereld.

ARTIKEL 2: dragen van volledige verantwoordelijkheid op moreel, technisch en financieel vlak inzake streekstudie, mogelijkheden en uitvoering van ontwikkelingsprojecten op het platteland en in de stedelijke agglomeraties.

ARTIKEL 3 EN 4: begeleiding van een geheel van initiatieven die de mensen stimuleren hun lot in eigen handen te nemen inzake gezondheidszorg en natuur, techniek en cultuur. Zo kunnen zij zich bevrijden van de onderdrukkende elementen in hun sociale en economische relaties.

ARTIKEL 5: respect voor de eigenheid der bevolking, het individu en de gemeenschap. Oplossen van basisnoden, aangepast aan de plaatselijke cultuur, wars van elke bijgedachte aan winst en/of het opdringen van politieke, religieuze of filosofische ideeën.

ARTIKEL 6: De werking dient functie te zijn van devolgende basisprincipes:
1) actief luisteren om inzicht te krijgen i/d noden e/d communicatie te bevorderen. 2) realisatie der besluiten in samenwerking met de plaatselijke bevolking. 3) Solidariteit door de begeleiding na voltooiing van een project.

ARTIKEL 7: na een opleidings en organisatieperiode, de overname en het eigen beheer van aangepaste structuren mogelijk te maken, zodat de resultaten der projecten als een sneeuwbaaleffect kunnen overgaan op de omliggende gebieden.

ARTIKEL 8: doorgeven van verkregen informatie betreffende werking en resultaten aan geïnteresseerde personen en organismen om debewustmaking betreffende de ontwikkelingsproblematiek te bevorderen. Eventueel steun geven aan genomen initiatieven met dezelfde doelstelling. Een blijvend engagement van solidariteit ten aanzien van de Derde Wereld in de hand werken.

Goed om te weten.

Meer informatie over de werking en de verschillende projecten van VREDESEILANDEN in Afrika en Azië is verkrijgbaar op het Secretariaat: Van Monsstraat 89, 3000 Leuven; telefoon: 016/22.25.53. Als verantwoordelijke voor Limburg zet zich in: An Bosmans, Derconingenstr 15, 3694 Meeuwen-Gruitrode; telefoon: 011/85.44.37. Uw steun aan VREDESEILANDEN is welkom op nummer 001-0977758-74. En met dank.

Aan U de keuze: meedoen aan de wegwerprage of investeren in meer menselijkheid.

NBS

Vereniging voor pomologie en boomgaardenwerking.

Dit is het tweede initiatief dat ik in de kijker zou willen zetten. Toen ik voor de ongeveer 40ste keer met de panelen van de Werkgroep op een manifestatie stond, dat was op 18 november op de Biomarkt te Eindhoven, vertelde één van de stichters van de NBS mij, dat er tegen 1986 een speciale actie zou worden gevoerd om het ledenaantal van 380 op te voeren naar 1000. Zo zou men een beter tijdschrift kunnen uitgeven. In het kader van die actie willen wij even toelichten wat de NBS eigenlijk heeft te betekenen.

Doelstellingen.

Het verzamelen van fondsen tot het verwerven, behoud en beheer van waardevolle boomgaarden met hun karakteristieke flora en fauna. De uitbouw van pomologische en genetische collecties van zowel lokale als nationale fruitvariëteiten. Het sensibiliseren tot instandhouden en heraanplanten van boomgaarden in hun authentieke verschijningsvorm. Het voeren van educatieve activiteiten van algemene en volksontwikkelende waarde door het geven van lessenreeksen, voordrachten, het maken van specifieke wandelingen en Boomgaardbezoeken, het doen van determinaties, planningen, het oplossen van plantproblemen, enz... Het doen van pomologische studies en onderzoekswerk. Het opzetten van zaai- en kruisingsproeven tot vorming van nieuwe, weerstandbiedende soorten. Het centraliseren van pomologische werken, gravures, werktuigen en ander ooftkundig patrimonium.

Verwezenlijkingen.

Een collectie van meer dan 1000 fruitvariëteiten. De aanleg van een 5-tal verzamelboomgaarden. De uitwerking van boomgaardprojecten van verschillende verenigingen, gemeenten en andere instanties. Deelname aan de 'European fruit genetic project', met andere woorden: de Europese genenbank. Tientallen boomgaardbezoeken, planningen, determinaties en hulp bij tal van ooftkundige problemen. Het uitgeven van het 3-maandelijks tijdschrift 'Pomologia' met ooftkundige informatie en vruchtbeschrijvingen.

Goed om te weten.

Deze vereniging werd gesticht in Limburg, werkt in Limburg en zorgt voor de toekomst van Limburg. Het is dus echt een product van eigen bodem. Laat wij haar dan ook steunen. Medewerken zowel redactioneel, promotioneel als metterdaad is mogelijk en wenselijk. Meer informatie en de werking van de NBS is verkrijgbaar op het Secretariaat: St. Truidersteenweg 469, 3500 Hasselt.

Uw steun aan de NBS is welkom op rekeningnummer 450-0487431-62 ten name van Nationale Boomgaarden Stichting. Lid wordt U door de storting van een som naar believen, maar minimaal door een schenking van 250 frank, waarvoor U het tijdschrift ontvangt. Het correspondentieadres is NBS, postbus 49, 3500 Hasselt.

Samenstelling: Jef Leijssen, Overpelt.

Bronnen: Vredeseilanden-documentatie.

NBS-documentatie.

dagboek

Het relaas van een alternatieve poging tot zelfvoorziening.

Het leven van elke dag.

Toen ik in Erica nr.2/85 'Bij leven en welzijn' las, moest ik toch eventjes glimlachen. Jef kan het allemaal zo prachtig weergeven, al was het in de praktijk een beetje anders. Toen Marjan na een nachtje bij Ome Lode en Tante Mia weer thuis arriveerde, kwam de 'zielsgelukkige' moeder net klaar met broodbakken en waren de geiten al gemolken. Ook bij zo'n feestelijke gebeurtenis gaat het leven zijn gewone gang. En dan moet ik denken aan de steeds weerkerende vraag als je tijdens een gesprek over televisieprogramma's zegt dat je geen TV hebt: Wat doen jullie 's avonds dan? Het antwoord is steeds hetzelfde: 'Ik ben blij als ik eens om 10 uur in mijn bed kan kruipen, want dat is zeer zeldzaam!'.

Wat wij hier zo in huis doen? De dag begint met de eerste geluidjes die uit de wieg komen. Gewoonlijk is dat tussen donker en licht, soms vroeger, zelden later. Voorzichtig leg ik Linde bij ons in het grote bed en laat haar drinken. Om zes uur ratelt de wekker. Rik moet er dan uit want die moet om 8 uur op zijn werk zijn. Ik probeer dan ook op te staan; maar gewoonlijk ontbreekt mij de moed. Als Rik om 7 uur vertrokken is, begint de dag eigenlijk pas goed. Marjan verkondigt dat haar beertje wakker is en 'Majammeke' ook. Die wordt met beer en al naar de badkamer gebracht en aangekleed. Linde wordt ook verschoond en slaapt weer in. Terwijl ik de koffie opgiet, probeer ik een dagplanning op te maken, goed wetend dat die langs geen kanten zal kloppen. Marjan probeert een boterham te smeren en moet dus in het oog gehouden worden. Eigenlijk vindt ze het gemakkelijker om de strooppot leeg te lepelen en de rest van haar buikje te vullen met geitemelk, zo heerlijk is dat.

Is het mooi weer, dan wordt Linde naar buiten gebracht en wordt in een hangmat gelegd in de vrije natuur. Met het melkgerei gaan we naar de stal. Het melken duurt wat langer dan vroeger, want Marjan wil ook melken. Ondanks de kleine handjes begint het met wat hulp al aardig op te schieten. Na het melken krijgen de kippen eten. Ik bedoel die van de boomgaard, die van het weiland langs de weg en die van de tuin langs de beek. Vervolgens zijn de eenden, de ganzen en de 3 huppies (konijntjes) aan de beurt.

De kippen die aan het broeden zijn (ze waren op een gegeven moment met negen) worden nagezien. Waar eieren gesneuveld zijn wordt het nest voorzien van schoon stro en de eieren worden met een zuivere doek schoongemaakt. Er gaat niets boven een kloek met kuikens. We proberen er zelf ook een deel groot te trekken, maar dat lukt niet zo best. De eerste serie (23 stuks van ongeveer 3 maanden oud) lag op een morgen doodgebeten door een rat. Bij de tweede serie (35 stuks van ongeveer 1 maand), liep tijdens een zondvloed het hok onder water zodat er 7 verdronken. De rest geraakte er met kunstmatige warmte weer bovenop, maar kreeg dan gaapwormen. Nu zijn er nog 8 in leven. Elke dag krijgen die hun portie wormverdrivende en versterkende kruiden. Nadat dus het kippenvolkje zijn plaats in de zon, eten en vers bronwater hebben gehad, houden we pauze.

Linde krijgt dan haar badje onder het toeziende oog van Marjan. Met z'n drieën gaan we buiten in de hangmat zitten. Terwijl Linde drinkt, vertelt Marjan verhaaltjes over de Poes, over Diedie, over Tonia de ezel, over de schaapjes Piet en Mieke, de koeien in de wei aan de andere kant van de beek, en ga zo maar door. En dan moet ik daarover liedjes zingen, gewoonlijk op de melodie van 'Slaap, Marjanneke slaap'.

Om half een is het middagpauze. Samen eten we boterhammetjes waarna Marjan haar middagdutje doet. Dat is voor mij de tijd om zoveel mogelijk werk te verzetten: huishoudelijk en in de tuin.

Is Marjan terug wakker, dan gaan we naar de schapen kijken of ze nog genoeg drinken hebben en of ze er nog allemaal zijn. Dan naar de andere wei waar Piet, Mieke en Brul staan. Piet en Mieke staan aan een lange draad zodat ze een brede baan kunnen afgrazen. Brul staat aan een ketting en moet dus dagelijks regelma-

tig worden verzet. Intussen is Rik thuis gekomen met de eventuele boodschappen die hij na zijn werk doet. Er wordt warm eten klaargemaakt en als het kan nog even in de tuin gewerkt tot tegen het donker.

De kuikens moeten binnen gezet, het materiaal opgeruimd. Marjan wordt door haar Vake met het nodige wild gedoe in bed gestopt, Linde wordt klaar gemaakt voor de nacht, krijgt een laatste maal drinken en mag dan nog wat nagenieten tegen mij aan. De poezen en de honden krijgen eten en dan wordt het de hoogste tijd om naar bed te gaan.

Maar zo zal het wel ongeveer bij iedereen gaan. Gelukkig kan ik thuis blijven en moet ik niet gaan werken. Ik kan mij niet voorstellen mijn kleine kinderen alleen te moeten laten. En ik sta ook wel eens te denken aan mijn eigen moeder die zo tien kinderen heeft groot gebracht. Een monument van een moeder hebben wij gehad. Dat besef ik eigenlijk pas nu.

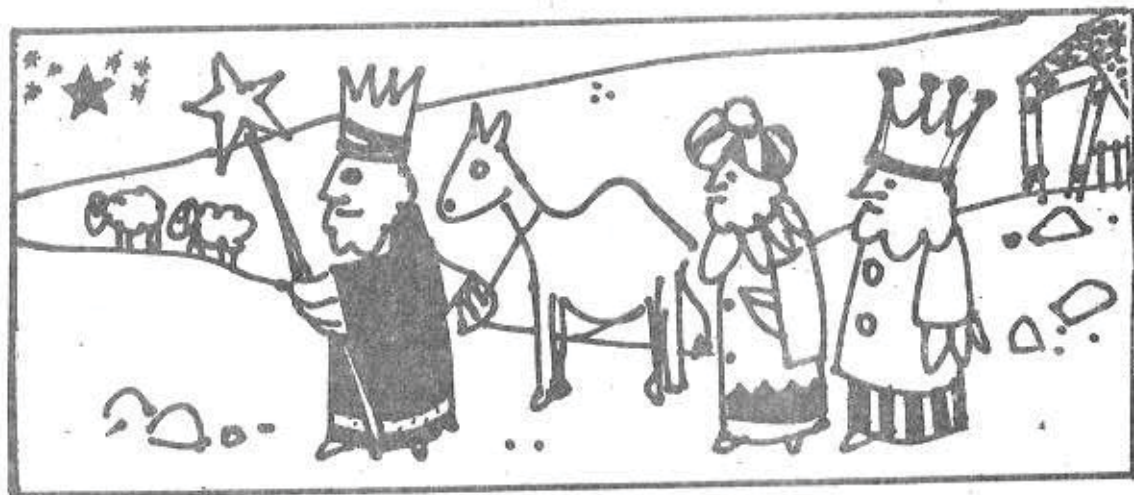
De strijd van elke dag.

Dat was zo ongeveer een gewoon dagschema, maar dat wordt evenwel dagelijks door allerlei onvoorziene dingen overhoop gehaald. Laten wij een voorbeeld geven.

Vrijdagmorgen negen uur: er komt een vrachtwagen met puin voorbij. Ik bedenk me geen moment en ga er achteraan. Die gaat immers storten in de holle weg. Ik vraag of ze weten dat ze iets strafbaars doen. Aannemer Ghijsens heeft gezegd dat ze daar moesten storten, die heeft zagezegd toelating. Ik bel de Technische Dienst van de Gemeente: 'Niemand heeft toelating, verwittig de Rijkswacht maar!' Telefoontje naar de Rijkswacht, die zullen iemand sturen. Telefoontje naar Lisec; Die zouden gezegd hebben de boel maar een beetje te nivelleren. Dat is blijkbaar toch onjuist. Wat aannemer Engelen gestort heeft moet platgeschoven worden en beplant, we zullen zien zei de blinde. Intussen ligt er al drie zoveel. Tegen vieren verschijnt de politie.

Zaterdagmorgen zeven uur dertig: een eerste vrachtwagen. Negen uur: een tweede vrachtwagen. Telefoontje naar de 901. Die komen de storters opwachten zodat deze tegen elf uur met een volle vrachtwagen kunnen terugrijden. Onze kernvraag is de volgende: Wat moet er nu eigenlijk opgeruimd worden? De rommel die nu gestort is...de holle weg zoals nu gebeurd is...of die hele administratie die de wet niet kan doen toepassen? In wat voor een wereld leven wij toch? Nochtans en ondanks alles: praktische of andere tips om iets aan de situatie te kunnen veranderen, zijn steeds welkom.

Marijke Van Houtte, Borgloon.

D A G W I N T E R !

De dagen gaan maar even open
 en schuiven geruisloos weer dicht.
 De schaapjes in de lucht
 zijn naar een andere wolkenwei gegaan,
 waar het niet zo grijs is.
 Ik zit bij het raam
 en kijk naar de mussen
 die kruimels zoeken op het bevroren gazon.
 Zij hebben de moed niet verloren,
 ze zijn kwettergek, als altijd.
 De kerselaar achteraan in de tuin
 is in het zwart gekleed,
 maar hij is niet verdrietig. O nee!
 Hij droomt al van zijn bruidsboeket,
 want komen doet de lente toch,
 al duurt het nog wel een poosje. CHRISTINA GUIRLANDE

ZOALS JE ZIET IS DE NATUUR IN DE WINTER NIET DOOD. OVER-
 AL IS ER NOG LEVEN.

1. A A N D E T W I J G E N S T A A N N U A L K N O P P E N .

O P D R A C H T : ga de volgende knoppen eens opzoeken aan de
 bomen.

ZOMEREIK

HAZELAAR

ESDOORN

BEUK

2. SOMMIGE VOGELS BRENGEN DE WINTER BIJ ONS DOOR :

Vaak lijden ze kou, honger en dorst. Help ze. Hoe? Maak een voedertafel: op een lange paal, die je stevig in de grond vastzet, nagel je een plank met opstaande randen. Een afdakje is welkom. Op de plank strooi je broodkrumels, stukjes appel, kaaskorstjes, graantjes en restjes vet vlees. Aan het afdakje hang je spekwort of een vetbol met graantjes. Zet ook een kommetje water waar je enkele druppels sla-olie indoet, zodat het water niet bevriest.

3. OBSERVEER NU DE VOGEL- TJES DIE OP DE BREDE VOEDERTAFEL KOMEN :

De mezen zul je zeker zien; ze zijn levendig en hangen als acrobaten aan de vetbol. Welke mees is het?

KOOLMEES :

Zij heeft een zwart kopje, witte wangen en een zwarte streep op haar geel buikje. Haar rug is groen en grijsblauw. 'Pink' schreeuwt ze. Op het einde van de winter roept ze ongeveer 'didida'.

PIMPELMEEES :

Ze heeft een lichtblauw kopje met een witte streep boven het oog, witte wangen, een witte vlek in de nek, een zwarte halsband en blauwe vleugels en staart.

ROODBORSTJE :

Het roodborstje is familie van de lijsters. We zien hem wel eens aan de voerplank. Hij heeft een mooie roodbruine vlek op zijn borst en keel. Waartoe gebruikt het roodborstje de rode keelvlak? Vader roodborst heeft zijn eigen territorium of gebied waar hij insecten vangt en zich verdedigt tegen vreemde indringers. Als er nu toch een andere vogel binnen zijn gebied komt, neemt hij de dreighouding aan. Hoe? Hij steekt de veren op en zet de borst omhoog en toont triomfantelijk zijn rode keelvlak. Boos opent hij nog de snavel. Schrik dat de vogels hebben.

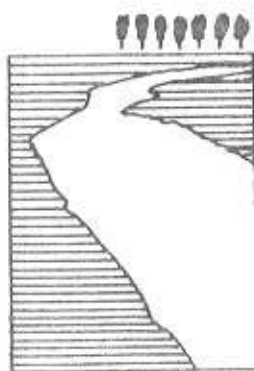

4. WAAROM HELPEN WE DE VOGELS DE WINTER DOORBRENGEN ?

Voor een gezond milieu moeten er genoeg vogels zijn. Zij helpen immers bij de zaadverspreiding en houden de insectenstand op peil, waardoor het evenwicht in de natuur behouden blijft.

MIMI MONDELAERS BREE.

WINTER

*De mist daalt over de weiden.
Er is maar een valse schijn
van een loslopende koe die beurelt
en die wenste op stal te zijn.*

*Er ligt sneeuw over de hagen,
op het dorre gras en het lis,
op de daken die vaalgrijs lekken
in eendere gelijkenis.*

*Het water klotst donker door beken
langs een doodstil molenrad.
Er zijn sporen van konijnenpoten
langs dit, mijn eenzaam pad.*

*Zwart-somber staan de bosjes,
het plomp en het pijpekruid.
Maar ik zag het geel van een hoefblad:
straks breekt de lente weer uit.*

DONAAT SNIJDERS.

een miskend natuurgebied, maar zeker de moeite waard.

de Maas uiterwaarden

III. DE LANDSCHAPSHISTORIE VAN DE LIMBURGSE MAASVALLEI EN DE UITERWAARDEN IN HET BIJZONDER VANAF DE IN CULTUURNAME.

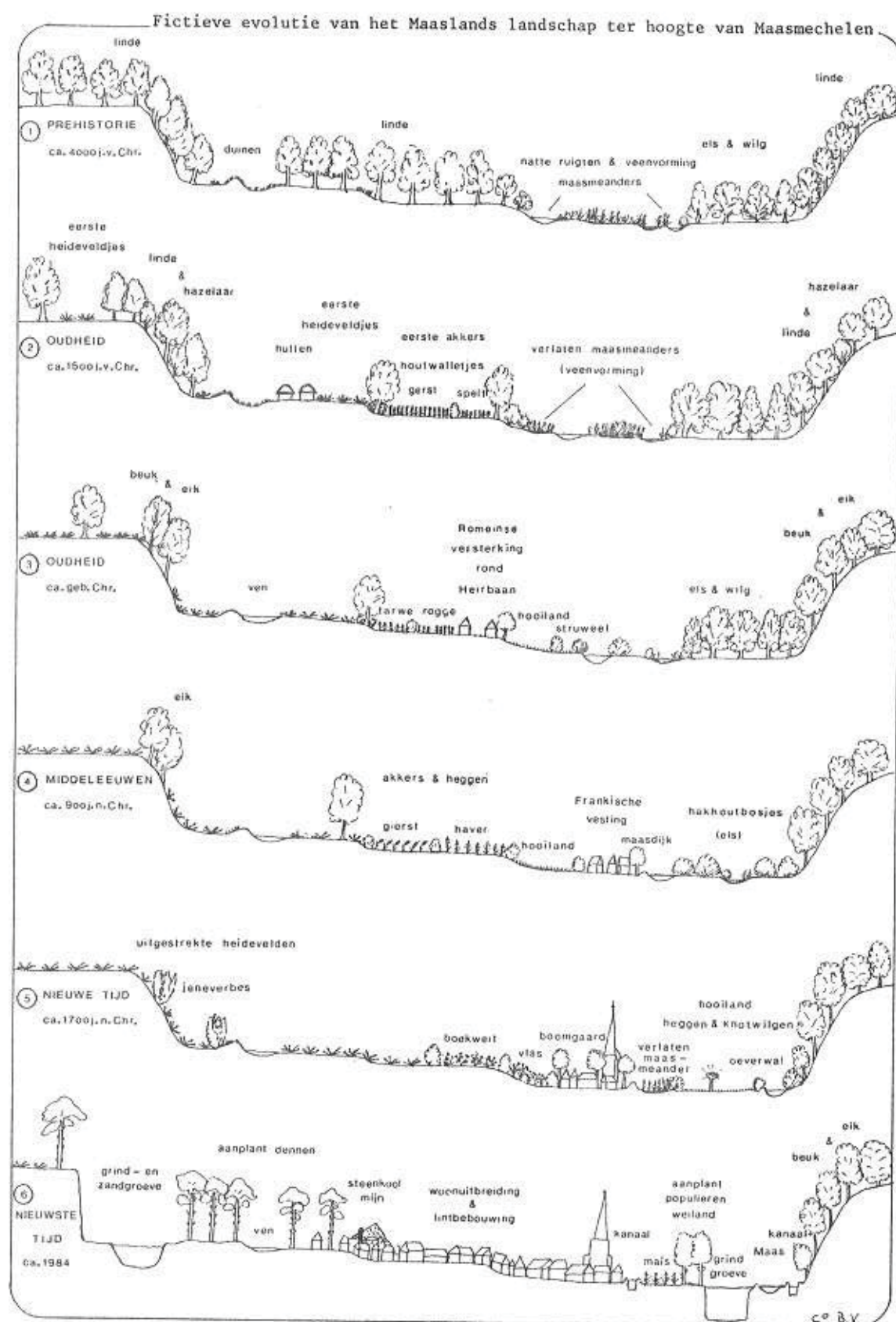
4. De ontginning der Uiterwaarden.

Naarmate de bevolking aangroeide, werden de uiterwaarden geleidelijk in kulturel land herschapen. Rijke, vochtige graslanden werden alsmaar meer aspectbepalend voor het uiterwaardenlandschap. Alzo ontstond een prachtig beemdengebied met her en der resterende bosjes wild struikgewas en hakhout, dat 's winters, althans gedeeltelijk, overstroomde. Het waren hoofdzakelijk hooilanden die tweemaal per jaar werden gemaaid. Doch ook de gewoonte om ook het vee op deze graslanden te laten grazen nam gestadig uitbreiding. Eerst enkel nadat het grasland reeds een eerste maal was gehooid (een hooiweide), later ook als min of meer permanent weiland. Een eeuwenlang ingeburgerd gebruik was het 'vrij hooien'; de beemden, in 't Maasland sprak men meer van 'de weerd' (cfr. Elerweerd, Vuchterweerd), dienden tot gemeenschappelijk weiland tussen augustus en april. De eigenaars mochten de eerste snede oogsten van mei tot juli. Het recht van de vrijweide dateerde van in de tijd van Karel de Grote, Koning der Franken, en heeft stand gehouden tot zowat midden deze eeuw.

Een typische grondcultuur op de vochtige en voedselrijke uiterwaardenbodem waren de grienden: percelen met wilge- of 'wissehout'. Enerzijds bestonden er de 'snijgrienden', die jaarlijks gesneden werden om het teenhout dat als grondstof diende voor allerlei bind- en vlechtwerk. Anderzijds waren er de 'haggrrienden', die om de 3 à 4 jaar werden gehakt om het griendhout dat gebruikt werd voor o.a. hoepels en stoelen. Het waren vooral deze laatste culturen die opgebouwd waren in verschillende leeftijdsclassen.

Als akkerland waren de uiterwaarden echter niet geschikt wegens de nattigheid en het overstromingsgevaar, waardoor de vruchtbare teeltaarde kon wegspoelen.

Figuur 11.

Slechts op de iets hoger gelegen buitendijkse gronden werd al eens gepoogd om een akkertje aan te leggen. Meestal waren dat dan nog vlasakkers, een landbouw-cultuur die niet geheel onbelangrijk moet zijn geweest in het Maasland. Rond 1900 droegen sommige boeremensen nog witte hemden van zelf geteeld, geroot, geheeld en gesponnen vlas.
Zie figuur 11.

5. Belangrijke lijnvormige landschapselementen.

Vooraf vanaf de 14de-15de eeuw werden de dijken en oeverwallen efficiënt uitgebouwd. Deze laatste werden aangelegd om te voorkomen dat de Maas tijdens de natte zomers buiten haar oevers zou treden. De oeverwal, ook wel zomerdijk of zomerkade genoemd, is vrij laag daar het zomerdebiët normaliter ook vrij klein is. De dijk die het winterbed van de Maas beperkt, ook wel winterdijk genoemd, is uiteraard hoger en steviger. Het geheel van winter- en zomerdijken was dus een vernuftig systeem. In de zomer lieten de uiterwaarden extensieve gebruiken toe met een hoge graad van veiligheid, terwijl de overstromingen in de winter, de winterbeddingen bedekten met een zeer vruchtbaar laagje slib.

meidoorn, bloem en vrucht

Vaak waren er meidoornhagen aangeplant, niet alleen als veekering tussen percelen wei- en hooiland, doch ook om het slib beter te fixeren, de zogenaamde 'maas-heggen'. Ten tijde van een overstroming wordt de snelheid van het water er ter plaatse door geremd, waardoor de fijne kleideeltjes de tijd krijgen om er te bezinken. Het gebruik van kunstmest was dan ook tot voor enkele jaren taboe.

De hagen deden ook dienst als leverancier van brandhout, doch het meidoornhout was ongeschikt voor het vervaardigen van gereedschap of gebruiksvoorwerpen. Overal tussen de Meidoorns stonden dan ook Knotessen, Knotwilgen en Knoteiken die voor dit doel geregeld van hun pruiken werden ontdaan. Al deze genoemde soorten hoorden vroeger reeds van nature thuis op minder frequent overstroomde uiterwaardzones. Wellicht werden ze tijdens de ontginning teruggedrongen tot stroken die later dienst zijn gaan doen als eigendomsgrenzen. De boer zal hierbij de natuur een handje hebben geholpen, door het plaatselijk rooien van opslag en het elders inplanten van gewenste soorten.

Ook de dijken waren vroeger intensief beplant. Men ging er immers van uit dat de wortelontwikkeling in het dijklichaam zijn stabiliteit ten goede kwam. Het hout dat deze beplanting opleverde was mooi meegenomen. In het jaar 1747 kaptten de Fransen op de dijk tussen Uikhoven en Neerharen 128 Essen, 542 Populieren en Wilgen af!. Genoemde dijk werd reeds aangelegd in 1628 na de grote overstroming van 1624.

6. Overstromingen, plunderingen...

Dergelijke winterdijken moesten in de loop der jaren meermaals hersteld worden. De grillen van de Maas brachten immers nog regelmatig binnendijkse overstromingsrampen met zich mee.

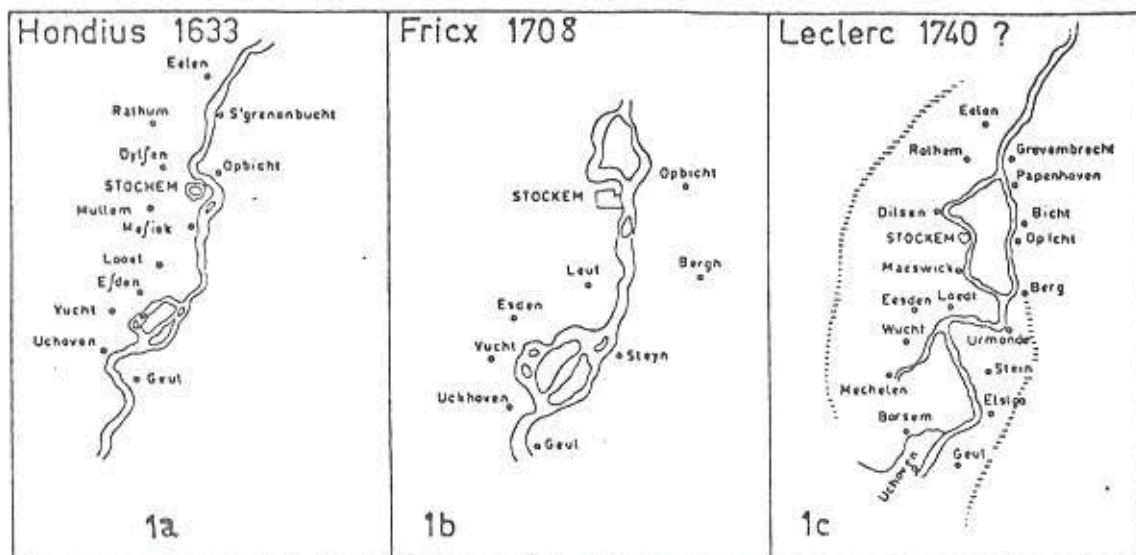
Bovendien heeft het Maasland, gezien zijn gunstige ligging voor het verkeer, denk aan de druk bevaren waterweg de Maas en aan de grote verkeersader Tongeren-Nijmegen, niet alleen honderden jaren te lijden gehad van gruweldaden en plunderingen van voorbij trekkende legers, doch ook van godsdiensthervormers, beeldenstormers (cfr. Stokkem en Maaseik) en de Spaanse bezetting der kastelen (cfr. Leut en Rekem). Het Maasland was dan ook, ondanks de zeer vruchtbare gronden, bijwijken een zeer arm gewest. Zie figuur 16.

7. Geleidelijke teloorgang van een rijk landschap.

Het duurde tot de tweede helft van de 19de eeuw vooraleer er sprake was van enige landschappelijke hervormingen. Terwijl massale aanplantingen de Kempense heidevelden grotendeels omvormden tot dennebossen, werden op de alluviale gronden vele hooilanden vervangen door populierenbestanden.

Toen de Maas in 1880 weer eens ver buiten oevers spoelde, heeft men in het Belgisch Maasland een min of meer aaneengesloten lint van winterdijken opgericht

Figuur 16: Maasverplaatsingen.

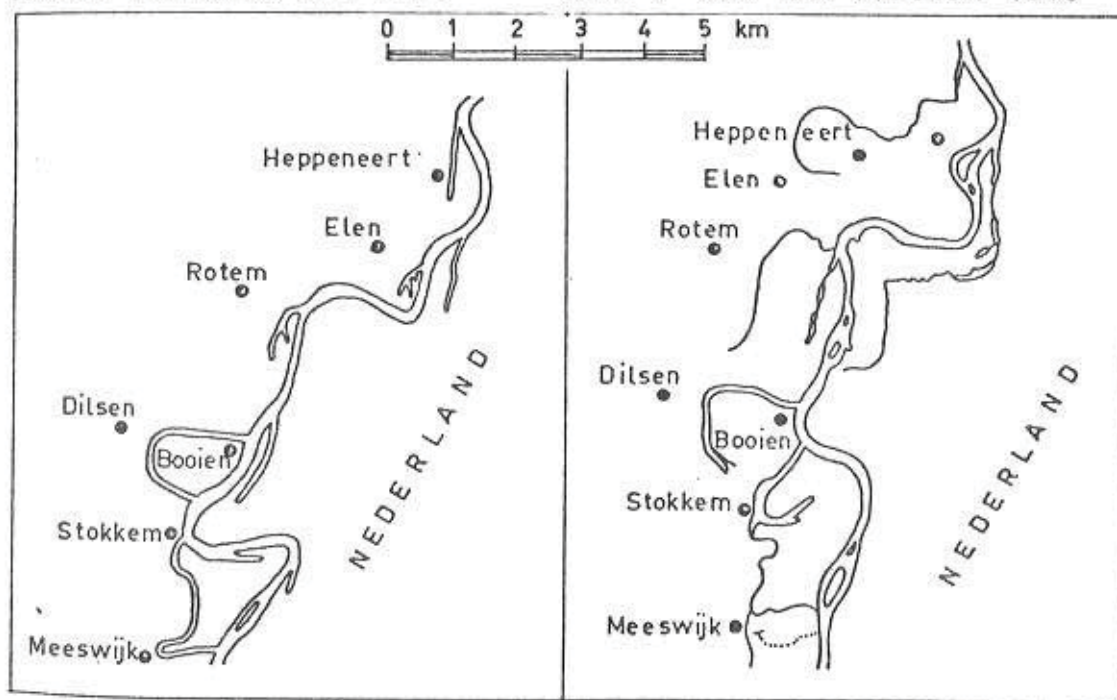

Op de kaarten van Hondius en Fricx zien wij dat tussen Uikhoven en Elsloo de Maas zich vertakt in drie armen, die tegelijkertijd divergeren en convergeren. Deze drieledige vertakking beantwoordde zeer waarschijnlijk nooit aan de werkelijkheid. Ook de positie van de dorpen wordt niet altijd juist weergegeven. Op de kaart van Leclercq komt vanaf Leut een brede Maasvertakking voor. Tussen de twee Maasarmen was er een groot eiland dat ondermeer Weert, Molenveld, Negenoord, Koeweide en Booien besloeg. De oudeloop van Maasmechelen mondde uit in de Maas even ten zuiden van Leut.

Figuur 17: Maasverplaatsingen.

Kaart Ferraris 1771-1778

Kaart Van der Maelen 1846

Volgens de Ferrariskaarten volgt de Maas vanaf Maastricht grosso modo de huidige loop, doch vormt ter hoogte van Stokkem een meander welke nog een verbinding heeft met de beddingen langs Meeswijk en Dilsen. De kaart Van der Maelen is het meest betrouwbaar. Verschillende oude geulen en eilanden werden erop aangeduid. Bij Heppeneert is de Maas naar het oosten opgeschoven zodat de loop over het algemeen beantwoordt aan zijn huidige vorm.

Na de dijkbreuken van 1926, waarschijnlijk de grootste overstroming die de Maas ooit heeft gepleegd in historische tijden, werden de oude dijken verder opgetrokken tot op de waterlijn van 1926, vermeerderd met 0,70m. Binnendijkse overstromingen kwamen sedertdien uitzonderlijk voor en hadden slechts een zeer plaatselijk karakter of eerder te maken met ondersijpelend kwelwater.

Bovendien is de waterstand van de Maas sinds 1930 sterk gedaald (meer dan 2 meter te Maaseik). De voornaamste oorzaken hiervan hebben te maken met de **watervoorziening** door de Maas van drie kanalen, enkele stuwen op de Maas meer stroomopwaarts en de grindwinning in de Maasvallei. Vandaar dat de uiterwaarden nog slechts zeer onregelmatig overstroomd worden. Aangroei van de akkeroppervlakte is dan ook een logisch gevolg.

Veranderende leefgewoonten, ruikverkavelingen en mechanisering maakten de zo typische knotbomen en heggen onrendabel. Nochtans zijn de uiterwaarden lange tijd gevrijwaard gebleven van deze modernisering. Vooral vanwege het feit dat het vaak ver afgelegen gronden zijn en geen menselijke bewoning kennen wegens het overstromingsgevaar. Massale ontgrindingen maakten op veel plaatsen een bruusk einde aan het mooie landschap.

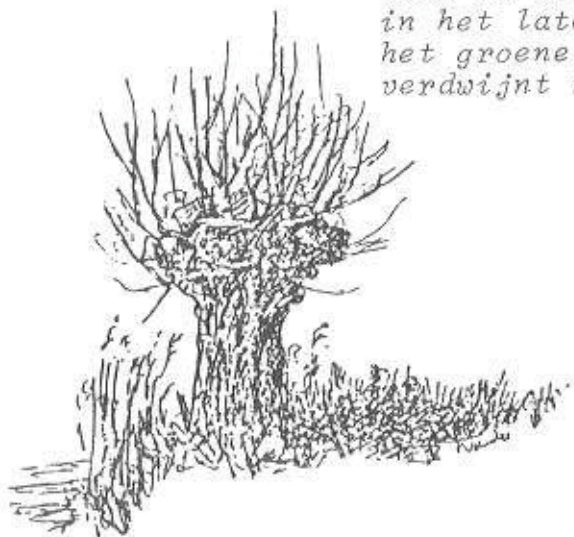
Tekst en tekeningen:

Bertié Vanderlee, Maasmechelen.

WIELEWALEN

*Daar is een zucht in de aarde
in het late herfstseizoen,
het zacht gekreun van wie baarde
en weet van de zware doods-
soms ligt het land in de stilte
soms hijgen de bomen zwaar,
soms is het of er iets rilde
voor een groot en dreigend gevaar.
Dan trekken de wielewalen,
ze verlaten het stervend oord,
waar de dood gaat nederdalen,
zij klepperen haastig voort.
Na hen valt de avond neder,
er krast nog een kraai ongerust.
Vorst en kou gaan de wereld toedekken
met het naakte winterkleed:
het aanzien van eendere plekken
voor wie het Oo nog betreedt.
Daar is een zucht in de aarde
in het late herfstseizoen,
het groene kleed dat bewaarde
verdwijnt met de laatste bloem.*

DONAAT SNIJDERS.

HET ALLERLAATSTE WOORD;

Hiermee is mijn negende jaargang alweer voltooid. Helemaal heb ik mijn belofte niet kunnen waarmaken, want tussennummer 2 viel door allerleiredenen weg. Het weze mij vergeven ocharme, ik zal het nooit meer doen. Ook werden we weer geplaagd door een onverwachte portverhoging. Daardoor werden we verplicht tot een beperking van 32 bladzijden eigen productie. Daar bovenop gaven we de Nal-krant, die we ook zelf hebben betaald. Door het aanwenden van een uiterst compacte lay-out en het kleinste lettertype, hebben we geprobeerd zoveel mogelijk tekst te brengen. Ik meen dat we ten minste daarin zijn geslaagd. Over de inhoud bereikte ons van her en der enige lof, waarvoor uiteraard onze dank.

Met deze negende jaargang neem ik afscheid van het bestuur, de Werkgroep en van Erica. Ik heb in die 9 jaar de hulp gehad van vele bijzondere mensen die ik dankzeg voor hun inzet ten bate van de groene gedachte. Ik denk daarbij aan al de namen die onder de artikelen hebben gestaan en die in mijn gedachtenis verder leven. In die 9 jaar zijn er maar 5 mensen geweest die neen hebben gezegd op mijn vraag en die vergeet ik natuurlijk ook niet. Als Hugo Claus zegt dat hij maar één bladzijde kan maken per dag, dan weet men meteen hoeveel moeite het heeft gekost om Erica op een kwalitatief goede manier te vullen. En dat eerst 4, later 6 keer per jaar aan een gemiddelde van 30, soms 40 bladzijden per nummer. Ik heb nochtans nooit zonder copij gezeten. Maar wij geloofden er dan ook in. Daarnaast hadden we de productie, de bundeling en de verzending. De productie had weinig om het lijf, lettertjes achter elkaar typen kan iedereen. Druk en bundeling vereisten veel meer zorg en inzet en daarvoor heb ik altijd blindelings kunnen terugvallen op de Familie Vanhoutte. Haar dank in niet alleen voor de inzet, maar meer nog voor de vriendschap en de gastvrijheid waarvan ik al die jaren mocht genieten. Het geldelijk beheer, het geloof en de verzending waren het werk van Cécile Ulenaers. Al die jaren is zij niet alleen het boegbeeld van de vereniging, maar ook het hart van Erica geweest en de muze van vele initiatieven. Men kan gerust stellen dat Erica zonder haar nooit zou geworden zijn wat zij nu is. Bovendien heeft zij er voor gezorgd dat Erica nooit ook maar één cent aan de vereniging heeft gekost. En dan waren er nog de gastvrijheid en de lekkere taarten van Mieke Moors bij de redaktieveragderingen. Dank U allemaal.

Tot slot rest mij niets anders dan U waarde lezer(es), het beste toe te wensen in verband met het jaareinde. Elkeen kieze voor zich, maar laat de 'zachte stem' in deze uitgave de omschrijving zijn, van wat ik U wens. Andermans woorden zeggen zoveel beter wat men voelt. Ik kies dan ook de volgende tekst van mijn lievelingsdichter als definitief afscheid.

Maar toen hij de berg afdaalde, vervulde droefenis zijn hart en hij weerlegde in zichzelf:

Hoe zal ik heengaan in vrede zonder smart?

Neen, niet zonder een wond in de geest zal ik deze stad verlaten. Lang waren immers de dagen vol smart, binnen haar muren doorgebracht en lang waren de nachten vol eenzaamheid. Wie kan zonder droefenis zijn smart en zijn eenzaamheid achterlaten?

Te veel sprankels van mijn geest heb ik in de straten gestrooid en teveel kinderen van mijn hunkering zwerven naakt over deze heuvelen, dan dat ik mij van hen zou terugtrekken zonder zorg en zonder pijn. Geen kleed werp ik af op deze dag, maar een huid die ik met eigen handen afstroop.

Evenmin is het een gedachte die ik achterlaat, maar een hart vertederd door honger en dorst.

Toch kan ik niet toeven.....

KAHIL GIBRAN.